

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE KAYNAŞTIRMA

Sema İNCE - Fatma YAŞAR EKİCİ

18

Bölüm

GİRİŞ

Tüm dünya ülkelerinde çocukların hayata eşit fırsatlarla başlayabilmeleri, eğitim, sağlık, bakım ve korunma gibi en temel haklardan eşit olarak yararlanabilmeleri beklenir. Pek çok ülkede çocuk hakları yasalarla güvence altına alınmıştır. Fakat tüm çocukların haklarından eşit oranda yararlandığını söyleyebilmek maalesef mümkün değildir. Eğitim hakkı da dünyada pek çok çocuğun hala erişemediği haklardandır. Özellikle çeşitli dezavantajlı gruplardaki çocukların eğitim haklarından yeterince yararlanamadığı bilinmektedir. Dezavantajlı gruplardan birisi de özel gereksinimi olan ve özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklardır.

Özel gereksinimli çocukların normal gelişim gösteren akranlarıyla bir arada eğitim görmelerini ifade eden kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli çocukların eğitiminde en yüksek faydayı sağlayabilmesi için genel kabul gören bir uygulamadır. Bu genel kabule karşın erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminin uygulanmasında hala problemlerle karşılaşmaktadır ve hala kaynaştırma eğitiminden faydalanamayan özel gereksinimli çocuklar vardır.

Bu bölümde erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi kavramsal olarak incelenecek, kaynaştırma eğitiminin çok yönlü faydaları açıklanacak ve erken çocuklukta kaliteli kaynaştırma eğitiminden bahsedilerek kaliteli kaynaştırma eğitime erişim için araştırma bulguları derlenerek önerilerde bulunulacaktır. Bölümün sonunda ise erken çocukluk eğitiminde kaynaştırmaya hazırlık etkinlik örneklerine yer verilecektir.

1. ERKEN ÇOCUKLUKTA KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİ

Bu kısımda; erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminin tanımı, tarihçesi ve faydaları (özel gereksinimli çocuğa, normal gelişim gösteren çocuğa, öğretmene ve ailelere sağladığı faydalar) ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

1.1. Erken Çocuklukta Kaynaştırma Eğitiminin Tanımı

Erken çocukluk dönemi, insan yaşamının en önemli gelişimsel aşamalarını kapsayan ve ilerleyen yıllar için kritik fırsatlar ve riskleri barındıran önemli bir gelişim dönemidir. Bu dönemde tüm çocukların

gelişimsel ihtiyaçlarına uygun, kaliteli eğitime erişim sağlayabilmesi potansiyellerinin en üst noktasına ulaşabilmeleri için önemlidir.

Erken çocukluk eğitiminde müfredatın odak noktası, ilerleyen yıllardaki eğitim müfredatından büyük ölçüde farklıdır. Erken çocukluk eğitimi programlarında, çocukların dil, motor, bilişsel, duygusal ve sosyal alanlardaki becerilerini geliştirmek için genellikle gelişimsel olarak uygun uygulamalara vurgu yapılır (Guralnick ve Bruder, 2016). MEB (2013) Okul Öncesi Eğitim Programı'na göre okul öncesi eğitimin amaçları; çocukların bedensel, zihinsel ve duygusal gelişimini desteklemek ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak, çocukları ilkokula hazırlamak, şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı oluşturmak ve çocukların Türkçe'yi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak olarak ifade edilmiştir. Ayrıca MEB (2013) Okul Öncesi Eğitim Programı'nda belirtilen okul öncesi eğitimin temel ilkelerinin ilk maddesi "Okul öncesi eğitim, çocukların gereksinimlerine ve bireysel farklılıklarına uygun olmalıdır." ilkesidir. Okul öncesi eğitimin amaçları ve temel ilkeleri incelendiğinde çocukların bireysel farklılıklarına ve gereksinimlerine uygun eğitimin ve fırsat eşitliğinin sağlanmasına vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda şunu vurgulamak gerekir ki; okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimi okul öncesi eğitim kurumlarının yapısının diğer okullardan farklı özellikler göstermesi, gelişimsel ve çocuk merkezli eğitim programının uygulanıyor olması ve sadece akademik başarı odaklı olmayan, bütünsel bir bakış açısıyla çocuğa yaklaşıyor olması nedeniyle diğer basamaklardaki kaynaştırma eğitiminden farklılaşmaktadır (Wolery & Odom, 2000). Okul öncesi dönemde yapılan kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi çocukların, eğitimcilerin, ailelerin ve toplumda yer alan diğer bireylerin özel gereksinimli kişileri kabullenmesi, özel gereksinimli bireylerin kendilerini toplumun bir parçası olarak görmesi ve ona ait hissetmesi, okullara ve diğer sosyal kuruluşlara kabulünü sağlama hedeflerinin başarıya ulaşmasında başlangıç basamağını oluşturmaktadır (Salend, 2011).

Özel gereksinimli çocuklar, tanı konmuş bir gelişimsel yetersizliğe veya gelişimsel geriliğe sahip veya gelişimsel gerilik riski taşıyan çocukları ifade etmektedir. Toplum içerisinde her bireyin ayrı bir rolü ve önemi vardır. Bireylerin rollerini uygun şekilde yerine getirebilmeleri için başkalarıyla etkileşim kurmaları ve değişen koşullara uyum sağlama becerisi kazanmaları gerekir. Normal gelişim gösteren çocuklar gibi özel gereksinimli çocukların da toplum içinde çeşitli rolleri vardır. Özel gereksinimli çocukların potansiyellerini en üst düzeyden kullanabilmeleri için eğitimde eşit fırsatlar sağlanmalı ve doğal ortamlarda eğitilmeli ve desteklenmelidir. Bu bağlamda özel gereksinimli çocukların eğitsel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için en az kısıtlayıcı eğitim ortamları tercih edilmelidir (Karakaya ve Tufan, 2018). Son yıllarda özel gereksinimli çocukların eğitiminde uzmanlığı ve özel planlamayı öne çıkaran düşünceler devam etmekle birlikte özel gereksinimli çocukların normal gelişim gösteren yaşlılarıyla beraber düzenli bir eğitim ortamında eğitime katılmaları daha çok desteklenmeye başlamıştır. Kaynaştırma olarak adlandırılan bu uygulama, özel gereksinimi olan ve özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara destek eğitim hizmetleri de sunularak normal gelişim gösteren akranları ile beraber eğitim almalarını ifade etmektedir (Koçyiğit, 2015). MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2018) ise kaynaştırma eğitimi uygulamaları; "Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin her türde ve kademede diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en yüksek düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak üzere bu bireylere destek eğitim hizmetleri de sunularak akranları ile birlikte tam zamanlı veya özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitim" şeklinde tanımlanmıştır.

Özel gereksinimli çocukların erken çocukluk eğitim ortamlarında kaynaştırılması, dünya çapında eğitim araştırmaları, politikaları ve uygulamaları alanlarında kilit bir konu haline gelmiş (Soukakou, 2012) ve son yıllarda, bir eğitim yaklaşımı olarak kaynaştırma, tüm dünyada oldukça tanınmış ve be-

nimsenmiştir (Stemberg ve Kiswarday, 2018). Okul öncesi dönemde özel gereksinime sahip çocukların normal gelişim gösteren yaşlılarıyla bir arada eğitim hizmetinden faydalanması, çocukların önemli kazançlar sağlayabilecekleri eşsiz bir fırsat olarak görülmektedir (Bakkaloğlu vd., 2018).

Okul öncesi eğitimin kalitesinin de özel gereksinimli çocuklar için önemli olduğunu bilinmektedir. Okul öncesi eğitim sınıflarında çocukların eğitimi, gelişimi ve iyi oluşu önemli konulardandır. Tüm çocuklar hem destek alma hem de ihtiyaç duydukları eğitsel zorluklarla karşılaşma hakkına sahiptir (Palla, 2018). Kaynaştırma eğitiminin çocuklar üzerindeki etkisi sınıfın ötesine geçer. Kaynaştırma, bir özel eğitime ihtiyaç duyma meselesinden veya kaynaştırmaya yönelik endişelerden daha fazlasıdır. Tüm çocukların sınıfın bir parçası olma ihtiyacını içerir (Warren, Martinez ve Sortino, 2016). Kaynaştırma, yeteneği ne olursa olsun her çocuğun geniş bir faaliyet ve sosyal bağlam yelpazesine tam ve eşit bir üye olarak katılma hakkını destekler. Eğitim açısından bakıldığında, özel gereksinimli çocuklar için kaynaştırma eğitimi, bir aidiyet ve üyelik duygusu, olumlu sosyal ilişkiler ve arkadaşlıklar ile gelişim ve öğrenmeyi teşvik ederek hem okul içinde hem de okul dışında tam potansiyellerine ulaşmalarını sağlayabilir (Vlachou ve Fyssa, 2016).

Özel gereksinimli çocuklar ile normal gelişim gösteren akranlarının sınıf ortamlarına anlamlı katılımı, başarılı akran etkileşimleri ve arkadaşlıkların geliştirilmesini ifade eden sosyal entegrasyon; erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminin temel amaçlarından biridir (Lin vd., 2019; Rhoad-Drogalis ve Justice, 2020). Kaynaştırma eğitiminin bir başka amacı, özel gereksinimi olan çocukların aidiyet duygusunu geliştirmek ve normal gelişim gösteren çocuklarla birlikte olabilmeleri için daha fazla seçenek sunmaktır (Bryant, 2018). Ayrıca erken çocukluk eğitiminde kaynaştırma, çocukların olumlu sosyal ilişkilerini ve topluluğa üyeliğini teşvik etmeyi, her çocuğun yeteneklerinden bağımsız olarak çeşitli etkinliklere ve bağlamlara katılma fırsatlarına sahip olmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Ferreira vd., 2017).

Erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi ile özel gereksinimli çocukların en az kısıtlayıcı eğitim ortamında, normal gelişim gösteren akranlarıyla bir arada eğitim alması, özel gereksinimli çocukların eğitimde fırsat eşitliğinden ve çok yönlü gelişimsel ve eğitimsel süreçlerden faydalanmasını sağladığı için oldukça önemlidir.

1.2. Erken Çocuklukta Kaynaştırma Eğitiminin Tarihçesi

Çeşitli özel gereksinimleri olan ve özel eğitime ihtiyaç duyan okul öncesi dönem çocuklarının, normal gelişim gösteren çocuklarla bir arada aynı eğitim ortamında, ihtiyaç duyulan sınıf içi ve sınıf dışı desteklerin de sağlanmasıyla eğitim görmeleri, tarihsel süreçte entegrasyon, kaynaştırma veya bütünleştirme isimleriyle Amerika Birleşik Devletleri ile birlikte diğer gelişmiş ülkelerde de 1970'li yıllardan itibaren kullanılan bir eğitimsel uygulamadır (Rakap, 2017).

Kaynaştırma uygulamalarına ilişkin uluslararası alanda en önemli politik girişim olarak kabul edilen "Salamanca Bildirgesi" 1994 senesinde 92 ülke tarafından imzalanmıştır. Salamanca Bildirgesi ile eğitim almanın bütün çocuklar için bir ihtiyaç olduğu vurgulanmış, kaynaştırma eğitiminin sosyal bir hak olduğu ve tüm çocukların eşit eğitim fırsatlarına erişmesini sağladığı ifade edilmiştir. Kaynaştırma eğitimi, günümüzde tüm çocukların eşit eğitim alma hakkına yönelik bir taahhüt olarak benimsenmektedir. Bu taahhüde istinaden Salamanca Bildirgesi'ni imzalayan bütün ülkeler eğitim politikalarını oluştururken kaynaştırma eğitimine ilişkin düzenlemeleri de ön plana almışlardır (Okyay, Mutluer ve Peker, 2016).

Dünyada pek çok ülkede kaynaştırma eğitimine erken dönemlerde başlamanın gerekliliği anlaşıl-makla birlikte ülkemizde de kaynaştırma eğitiminin okul öncesi dönemi içerecek biçimde yasal dü-zenlemeler ile garanti altına alındığı görülmektedir (Sönmez, Alptekin ve Bıçak, 2018). Ülkemizde kaynaştırma eğitimi uygulamaları 1980’li yıllarda başlamış ve bu tarih itibariyle özel gereksinimli ço-cukların normal gelişim gösteren akranlarının eğitim gördüğü genel eğitim sınıflarına yerleştirilmesi hız kazanmıştır (Ergin ve Bakkaloğlu, 2015).

Ülkemizde yasal olarak özel gereksinimli çocukların kaynaştırma eğitimi ile eğitim görmesine yö-nelik ilk vurgu 1983 senesinde yayımlanan Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu’nda yapılmıştır (Okuy, Mutluer ve Peker, 2016). Ülkemizde özel gereksinimli çocuklara yönelik en kapsamlı resmi düzenleme ise 1997 senesinde yürürlüğe giren 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile yapılmıştır (Bakkaloğlu vd., 2018; Sönmez, Alptekin ve Bıçak, 2018; Yazıcıoğlu, 2018). 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de yer alan 12. maddede kaynaştır-ma eğitimi; “Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin diğerleriyle karşılıklı etkileşimlerde bulunmalarını sağlamak ve eğitsel amaçları en yüksek düzeyde gerçekleştirebilmek için geliştirilen eğitim ortamları” şeklinde tanımlanmıştır (Yazıcıoğlu, 2018).

18 Ocak 2000’de yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde ise kaynaştırma hak-kında detaylı ve uygulamaya dönük ifadeler yer almıştır (Yazıcıoğlu, 2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde yer alan 67. maddede ise kaynaştırma eğitimi; “Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, yetersizliği olmayan akranları ile bir arada eğitim ve öğretimlerine resmî ve özel okul öncesi, ilköğ-retim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında devam etmeleri esasına dayanan, destek eğitim hizmetlerinin sağlandığı özel eğitim uygulamaları” olarak tanımlanmıştır (MEB, 2000). 1997 yı-lında kabul edilen 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de kaynaştırma tanımının oldukça genel olduğu görülürken 2000 yılında yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde ise kaynaştırmanın hangi eğitim düzeylerinde ve kurumlarında yürütüleceği ve des-tek eğitim hizmetlerinin de sağlanacağına yönelik ayrıntılara da yer verilerek kaynaştırma eğitiminin çerçevesinin belirlendiği görülmektedir.

Daha sonra 2006 senesinde çıkan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde (MEB, 2006) özel eği-timin erken dönemlerde başlaması gerekliliği vurgulanmış ve 37-66 aylık özel gereksinimli çocuklar için özel eğitimin zorunlu olduğu ve gerekli durumlarda yaşın 78 aya kadar uzatılabileceği belirtilmiş ve özel eğitime gereksinim duyan çocukların okul öncesi eğitimlerine, ilk olarak okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan kaynaştırma eğitimi dahilinde normal gelişim gösteren çocuklarla aynı or-tamda ya da özel eğitim ortamlarında devam etmelerinin temel olduğu belirtilmiştir (Bakkaloğlu vd., 2018; Ergin ve Bakkaloğlu, 2015). Bu yasal düzenlemelerle birlikte özel gereksinimli çocuklar için okul öncesi eğitim zorunlu hale gelmiş ve erken çocukluk eğitiminde özel gereksinimli çocuklar için kaynaştırma eğitiminin önemi ve gerekliliği yasal olarak güvence altına alınmıştır.

2 Eylül 2008’de yayınlanan 2008/60 sayılı Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları Genelgesi’nin içeriğinde; genelgenin okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim kurumlarında görev yapan yönetici ve öğretmenlere duyurulması ve gerekli önemlerin alınması bildirilmiştir. Genelgeye göre kaynaştırma eğitimi uygulamalarıyla özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar kaynaştırma eğitimini normal gelişim gös-teren yaşlılarıyla beraber aynı sınıfta tam zamanlı olarak devam ettirebilecekleri gibi özel eğitim sınıf-larında yarı zamanlı olarak da devam ettirebilirler (Yazıcıoğlu, 2018).

19 Eylül 2017’de yayınlanan 2017/28 sayılı “Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygula-maları” (MEB, 2017) başlıklı genelgede, kaynaştırma terimi ile beraber “bütünleştirme” kavramının

kullanıldığı görülmektedir. İlgili genelgede “kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının hedefi; özel eğitime gereksinim duyan bireylerin her türde ve kademedede diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içerisinde bulunmalarının ve eğitsel amaçlarını en yüksek seviyede gerçekleştirmelerinin sağlanması” olarak belirtilmiş ve okul öncesi eğitim sınıflarında özel eğitime gereksinim duyan 1 öğrenci olması durumunda sınıfın genel mevcudunun 20, özel eğitime gereksinim duyan 2 çocuk olması durumunda ise sınıfın genel mevcudunun 10 olması gerektiği belirtilmiştir.

Geçmişten günümüze erken çocukluk eğitiminde kaynaştırmaya yönelik yapılan yasal düzenlemeler incelendiğinde kaynaştırma eğitiminin günden güne daha fazla önem kazandığı ve kaynaştırmaya yönelik daha detaylı planlama ve düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte erken çocukluk eğitiminde kaynaştırmanın başlamasının gerekliliğinin ise özellikle vurgulandığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminin sağladığı faydaları incelemek gerekmektedir.

1.3. Erken Çocuklukta Kaynaştırma Eğitiminin Faydaları

Kaynaştırma uygulamalarının, özel gereksinimli çocukların eğitim hayatlarında olabildiğince erken başlaması gerektiği savunulmaktadır (Vlachou ve Fyssa, 2016). Özel gereksinimli bireyler yaşamın tüm dönemlerinde ve her yaşta normal gelişim gösteren bireylerle kaynaştırılabilir fakat en yüksek faydanın sağlanabilmesi ve en iyi ilerlemenin kaydedilebilmesi için erken çocukluk döneminde kaynaştırma fırsatlarından yararlanılması gerekir. Çünkü özel gereksinimli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocuklar arasındaki gelişimsel beceri farkı, okul öncesi dönemde, ilerleyen dönemlere göre daha azdır (Rhoad-Drogalis ve Justice, 2020). Bu kapsamda normal gelişim gösteren çocuklar ile özel gereksinimli çocuklar arasındaki gelişimsel beceri farkı daha az bir seviyedeysen bu farkın kapanmasına yönelik müdahaleler geliştirilmelidir.

Erken çocuklukta kaynaştırma sınıfları, hem özel gereksinimi olan çocuklar için hem de normal gelişim gösteren çocuklar için yarar sağlayan, büyük oranda bireyselleştirilmiş ve uyarlanabilir nitelikli eğitimi sağlama eğilimindedir (Barton ve Smith, 2015; Guralnick ve Bruder, 2016). Erken çocukluk eğitimi kaynaştırma ortamlarında, özel gereksinimi olan çocuklar ve normal gelişim gösteren çocuklar bir arada zaman geçirme ve birbirleriyle etkileşim kurma fırsatına sahiptir (Ferreira vd., 2017). Erken çocuklukta yüksek kaliteli kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli çocuklar ve normal gelişim gösteren çocuklar da dahil olmak üzere tüm küçük çocuklar için olumlu sonuçlarla ilişkilidir. Araştırmacılar ve eğitimciler arasında özel gereksinimli çocukların ve normal gelişim gösteren çocukların yüksek kaliteli kaynaştırma ortamlarından yarar sağladıkları yaygın olarak kabul edilmektedir (Barton ve Smith, 2015; Coelho vd., 2019). Araştırmalar, yüksek kaliteli kaynaştırma eğitiminin çocukların erken deneyimlerini geliştirebileceğini ve daha etkili öğrenmeye ve gelişime yol açabileceğini göstermektedir (Coelho vd., 2019; Pelatti, Dynia, Logan, Justice ve Kaderavek, 2016; Warren vd., 2016).

Erken çocukluk eğitiminde kaynaştırma, özel gereksinimli çocuklara fayda sağladığı gibi kaynaştırma eğitimine dahil olan normal gelişim gösteren çocuklara, ailelere ve öğretmenlere de çeşitli yönlerden faydalar sağlamaktadır. Aşağıda erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminin faydaları çeşitli paydaşlar yönünden kapsamlı bir biçimde ele alınmıştır.

1.3.1. Özel Gereksinimli Çocuğa Sağladığı Faydalar

Erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli çocukların normal gelişim gösteren çocuklarla fiziksel olarak aynı sınıfa yerleştirilmesinden daha fazlasını ifade eder ve tüm çocukların sınıf

etkinliklerine tam katılımını, akranlarla ilişkilerin geliştirilmesini ve özel gereksinimli çocuklar için özel öğrenme fırsatlarının sağlanmasını içerir (Weiland, 2016). Özel gereksinimli çocuklar için müdahaleler ve uyarlamalar, kaynaştırma ortamlarında da uygulanmalıdır. Bu sayede tüm çocuklar normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte akademik çevrenin ve öğrenci topluluğunun değerli üyeleri olarak başarılı bir şekilde katılım sağlayabilmektedir (Brodzeller vd., 2017).

Normal gelişim gösteren çocuklar genellikle çok erken yaşlarda arkadaşlık kurmaya başlarlar. Fakat bu durum genellikle özel gereksinimli çocuklarda geçerli değildir (Noggle ve Stites, 2018). Normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte oyun etkileşimleri oluşturmanın, özel gereksinimli çocukların sosyal gelişimleri için faydalı olduğu bilinmektedir. Özel gereksinimli çocuklar ile normal gelişim gösteren akranları etkileşime girdiklerinde, normal gelişim gösteren çocuklar özel gereksinimli çocukları daha karmaşık ve daha duyarlı sosyal-duygusal stratejiler göstermeye motive edebilir (Lin vd., 2019).

Yüksek kaliteli kaynaştırma eğitimi uygulamaları, özel gereksinimli çocukların hem sınıf ortamına hem de topluma fiziksel ve sosyal entegrasyonunu teşvik eder. Bu sayede özel gereksinimli çocuklar toplumun bir üyesi olarak aidiyet duygusu geliştirebilir ve normal gelişim gösteren akranlarıyla olumlu ilişkiler kurabilirler (Hong vd., 2020). Normal gelişim gösteren çocukların arkadaşlıklarını gözlemleme fırsatı bulan özel gereksinimli çocukların oyunlara katılma ve akranlarıyla etkileşim kurma olasılıkları daha yüksektir (Chang vd., 2016).

Yapılan araştırmalar özel gereksinime sahip çocukların normal gelişim gösteren akranlarına kıyasla daha küçük akran sosyal ağlarına sahip olduklarını ve izole edilme olasılıklarının daha yüksek olduğunu (Chen vd., 2020) ve daha ileri özel gereksinimi olan çocukların daha hafif özel gereksinimi olan çocuklara göre daha az arkadaşı olduğunu (Ferreira vd., 2017) göstermektedir. Önceki araştırmalar ve yasal öncelikler, okul öncesi programların özellikle özel gereksinimli çocukların gelecekteki okul başarıları için önemli görüldüğünü ileri sürmektedir (Warren vd., 2016).

Okul öncesi kaynaştırmanın özel gereksinimli olan ve olmayan çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya koymaya yönelik araştırma sonuçlarına göre özel gereksinimli çocukların, özel gereksinimli olmayan akranlarına göre kaynaştırma ortamlarında daha hızlı geliştiği ve kaynaştırma ortamından daha fazla yararlandıkları ortaya konulmuştur (Sucuoğlu, vd., 2018)

İlgili literatür ve daha önce yapılan çalışmalar ışığında erken çocukluk eğitiminde kaynaştırma eğitiminin özel gereksinimli çocuklara özellikle sosyal yönden önemli faydalar sağladığı anlaşılmaktadır. Özel gereksinimli çocukların toplumla bütünleşmesi, aidiyet duygularının gelişmesi ve sosyal ilişki becerilerinin gelişimi için erken çocukluk eğitiminde kaynaştırma eğitiminden yüksek oranda faydalandıkları görülmektedir.

1.3.2. Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sağladığı Faydalar

Erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi özel gereksinimli çocuğa fayda sağladığı gibi kaynaştırma sınıfında yer alan normal gelişim gösteren çocuklar için de önemli faydalar sunmaktadır.

Kaynaştırma sınıfı ve uygulamaları normal gelişim gösteren çocukların özel gereksinimli akranlarına karşı olan tutumlarını ve onları dahil etme veya dışlama kararlarını geliştirmede kritik bir rol oynamaktadır (Kwon vd., 2017). Okul öncesi dönemde normal gelişim gösteren çocuklar, özel gereksinimli kişilere ve çocuklara yönelik olumlu bir tutum geliştirmeye daha yatkındırlar ve özel gereksinimlerle ilgili gerçek bilgilerini artırma olasılıkları daha yüksektir. Bu anlayış, farklı özelliklere sahip kişilerle karşılaşıldığında daha az korku ve belirsizlik yaşanmasını sağlar. Bununla birlikte, kaynaş-

tırma sınıflarına dâhil olan normal gelişim gösteren çocuklar özel gereksinimi olan bir arkadaşlarına nasıl yardım edecekleri konusunda kaynaştırma sınıflarına dâhil olmayan çocuklara göre daha bilgili görülmektedir (Noggle ve Stites, 2018). Bu bağlamda kaynaştırma sınıfına dâhil olan normal gelişim gösteren çocuklar özel gereksinimler ve özel gereksinimli çocuklar hakkında bilgilerini arttırmakta ve bu sayede özel gereksinimli bireylere ve çocuklara karşı daha olumlu tutumlara sahip olmaktadır.

Kaynaştırma ortamlarının normal gelişim gösteren çocuklar için prososyal davranış, kişilerarası beceriler, öfke kontrol becerileri ve değişime uyum sağlama, öz kontrol becerileri ve görev tamamlama becerilerini geliştirdiği görülmektedir. Ayrıca çocukların arkadaşlık hisleri güçlenmekte ve akran algısı da daha pozitif yönlü olmaktadır. Kaynaştırma ortamlarında normal gelişim gösteren çocukların daha kabul edici ve anlayışlı olmasının yanı sıra özel ihtiyaçlı akranlarına karşı kendine güvenen, sorumlu, yardımcı ve sabırlı oldukları bilinmektedir (Jones, 2007; Klavina vd., 2014).

Alanyazın incelendiğinde, erken çocukluk döneminde çocukların çeşitli bağlamlarda özel gereksinimli kişilerle etkileşimleri ve bu kişilere yönelik tutumları arasında olumlu ilişki olduğu görülmektedir. Günlük yaşamlarında daha fazla özel gereksinimli insanla doğrudan temas kuran ve özel gereksinimli yakın bir arkadaşı olan çocukların, özel gereksinimli akranlarına yönelik olumlu tutumlara sahip olma olasılığı daha yüksek olabilir çünkü özel gereksinimli akranlarını daha iyi anlayabilir ve onlara karşı daha duyarlı olabilirler (Kwon vd., 2017).

Noggle ve Stites (2018) tarafından yapılan bir araştırmada, kaynaştırma sınıfında yer alan ve normal gelişim gösteren 3 çocuğun bir okul yılı boyunca takip edilmesi neticesinde elde edilen bulgulara göre kaynaştırma sınıfına katılan normal gelişim gösteren çocuklar şüphelenildiği gibi kaynaştırma eğitiminden olumsuz yönde etkilenerek bir gerileme göstermemiş, sosyal yönden ilerleme göstermiştir. Bununla birlikte özel gereksinimli akranlarına yönelik algılarının da iyileştiği belirlenmiştir. Bu araştırmanın bulgularını destekler nitelikte, sistematik bir literatür taramasından elde edilen sonuçlar da, kaynaştırmanın normal gelişim gösteren çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerine dair çok az kanıt göstermiştir (Kalambouka, Farrell, Dyson ve Kaplan, 2007). Bu incelemeye dahil edilen 26 çalışmadan %23'ü kaynaştırmanın normal gelişim gösteren çocuklar üzerinde olumlu etkilerini bulurken, %58'i nötr etkilediğini ve sadece %9'u olumsuz etkilediğini bildirmiştir.

Bilgiler derlendiğinde erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminin zannedildiği veya şüphe duyulduğu gibi normal gelişim gösteren çocuklar için olumsuz etkilerinin olmadığı hatta özel gereksinimler ve özel gereksinimli çocuklara yönelik bilgi, anlayış ve tutumlarını olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

1.3.3. Öğretmene Sağladığı Faydalar

Kaynaştırma eğitimi uygulamak, uygulayan öğretmene de çeşitli faydalar sağlamakta ve mesleki deneyim, bilgi ve becerilerini geliştirebilmesi için fırsat sunmaktadır. Erken çocukluk eğitiminde özel eğitim ve kaynaştırma ile ilgili deneyim sahibi olmak, öğretmenleri tüm çocuklar için zenginleştirilmiş ve daha olumlu öğrenme ortamları oluşturabilecekleri derinlemesine bilgi ve becerilerle donatmak olarak kabul edilir. Bu bilgi ve beceriler, öğretmenlerin sınıftaki farklı yetenek ve ihtiyaçları ele almalarına da yardımcı olur. Eğitim fırsatları, kapsayıcılığa ilişkin temel bilgileri sağlar ve öğretmenlerin kapsayıcı bir sınıfta çalışmak için gerekli olan etkili pedagojik yaklaşımları ve öğretim uyarlamalarını öğrenmelerine yardımcı olur (Kwon vd., 2017).

Erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi yürüten okul öncesi öğretmenleri, farklı özel gereksinimlere ve özel gereksinimli çocuklara yönelik bilgi sahibi olur, kaynaştırma eğitimi konusunda bilgi ve becerileri edinir ve sınıfındaki farklı özellikteki çocukların gelişimsel ve eğitimsel ihtiyaçlarına yönelik

farklılaştırılmış ve zenginleştirilmiş uyarlamalar yapabilmek konusunda deneyim kazanır. Bu sayede öğretmenler mesleki donanımlarını geliştirerek kendi gelişimlerine fayda sağlayabilmektedir.

Alanyazında son yıllarda, kaynaştırmaya yönelik mesleki gelişimleri hakkında okul öncesi öğretmenlerinin bakış açıları üzerine çalışmaların arttığı görülmektedir. Okul öncesi kaynaştırmanın kalitesine yönelik olarak oluşturulabilecek mesleki gelişim programlarının ‘çalıştay, koçluk ve performans geribildirimini’ni içeren bir süreçte gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Çalıştay kapsamında okul öncesi kaynaştırma konusunda öğretim ve tartışma süreci, video gösterimleri ve becerileri uygulama fırsatı oluşturulması belirtilmekte; koçluk sürecinde sınıf içi uygulamalara rehberlik edilmesi vurgulanmakta ve performans geribildirim ile becerilerin geliştirilmesi hedeflenmektedir (Steed ve Smith, 2015). Koçluk, öğretmenlerin bireysel gelişimlerini dikkate alan, geribildirim süreçlerini içerebilen; onların mesleki gelişimlerine ilişkin etkili bir yöntem olduğu belirtilen yaklaşımlardan biridir (Egert vd. 2018, Gupta ve Daniels, 2012, Kretlow ve Bartholomew, 2010). Okul öncesi öğretmenleri ya da erken çocukluk dönemindeki çocuklarla diğer çalışan uzmanların mesleki gelişimlerine yönelik kullanılan koçluk yaklaşımlarından biri ise “uygulama temelli koçluk (UTEK)”tur. UTEK, okul öncesi eğitim alanında çalışan uzmanları çocuklara olumlu kazanımlara yol açacak öğretim uygulamaları konusunda desteklemeye yönelik döngüsel bir süreçtir. UTEK sürecinin üç önemli bileşeni bulunmaktadır. Birincisi, öğretmen ve koçluk yapacak uzmanın birlikte hazırladığı “ortak hedefler ve eylem planlama”, ikincisi öğretmenlerin etkili öğretim uygulamaları sunmalarına yönelik hedefler doğrultusunda yapılan “odaklı gözlem” ve üçüncüsü ise “yansıtma ve geribildirim” olarak ifade edilmiştir (Snyder, Hemmeter ve Fox, 2015). UTEK sürecinde koçluk desteği bireysel ya da grup olarak; yerinde veya uzaktan teknoloji yoluyla gerçekleştirilebilmektedir, bu anlamda UTEK esnek bir modeldir (Fettig ve Artman-Meeker, 2016). UTEK uygulaması, Türkiye’de okul öncesi kaynaştırma sınıfı öğretmenlerine yönelik olarak bir doktora tezi çerçevesinde Yılmaz (2020) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yılmaz (2020) yaptığı çalışmada uygulama temelli koçluk ile sunulan mesleki gelişim programının sınıfların kalitesine, öğretmenlere ve özel gereksinimli çocuklara etkisini incelemiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin ihtiyaçları temelinde bir mesleki gelişim programı geliştirilmiş ve bu program uygulama temelli koçluk yapılarak, gözlem ve geribildirim süreçleri ile öğretmenlere sunulmuştur. Çalışma sonucunda okul öncesi öğretmenlerine UTEK ile sunulan mesleki gelişim programının okul öncesi kaynaştırma sınıflarının kalitesini artırarak, öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin yeterliklerini geliştirdiği ve sınıflarındaki özel gereksinimli çocukların sosyal kabullerinde de önemli rol oynadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, öğretmenlerin tamamı kendileri ile yapılan bu çalışmadan memnun olduklarını ifade etmiştir. Araştırmanın sosyal geçerlik bulguları, öğretmenlerin koçluk desteği ve geribildirim olarak kendi yaptıkları uygulamalar ile ilgili özdeğerlendirme yapabilir hale geldiklerini ve yaptıkları uygulamaların doğru veya yanlış boyutuyla sorgulamaya başlayıp değişime doğru yöneldiklerini de göstermiştir.

1.3.4. Ailelere Sağladığı Faydalar

Kaynaştırma eğitimine katılan özel gereksinimli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların aileleri de kaynaştırma eğitiminden çeşitli faydalar görmektedir. Özel gereksinimli çocukların aileleri ile yapılan önceki çalışmalarda, özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin çocuklarının kaynaştırma sınıflarında daha yüksek eğitsel becerilere hâkim olmasını beklemedikleri, fakat kaynaştırmadan sosyal olarak fayda beklediklerini göstermektedir (Downing ve Peckham-Hardin, 2007). Özel gereksinimli çocuğun kaynaştırma sınıfına dahil edilmesi ebeveynlerin, çocuğunun sosyal izolasyon yaşamasına

yönelik korkularını genellikle ortadan kaldırır çünkü kaynaştırma sınıflarında çocuklar, farklılıklara ve herkesin farklılıklarıyla kabul edilmesine yönlendirilir (Sira vd., 2018). Erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi öncelikle özel gereksinimli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocuklara sağladığı faydalar ile ailelere de fayda sağlamaktadır.

2. ERKEN ÇOCUKLUKTA KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİNİN KALİTESİ

Erken çocukluk dönemi insanın öğrenmeye en açık olduğu dönemdir. Bu dönemde çocuğun katıldığı eğitim ortamının gelişimsel özelliklerine uygun olarak hazırlanması ve çocukların olabildiğince çeşitli ve uygun özelliklerdeki uyarıcılarla karşılaşılması çocuğun tüm gelişim alanlarındaki ilerlemesi için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda erken çocukluk döneminde çocukların gelişimi için etkili olan ana unsurlardan biri, çocukların katıldığı okul öncesi eğitimin kalitesidir. Kaliteli bir erken çocukluk eğitimi, sınıftaki tüm çocukların bireysel özelliklerini, ilgilerini ve ihtiyaçlarını ve çocukların içinde bulunduğu sosyo-kültürel ortamı merkeze alan gelişimsel olarak uygun uygulamaların yürütülmesi esasına dayanmaktadır (Bakkaloğlu, Altındağ Kumaş ve Aykaç, 2017).

Erken çocukluk eğitiminde yüksek nitelikli kaynaştırma eğitimi uygulamak kolay değildir (Barton ve Smith, 2015). Amerikan Erken Çocukluk Birimi (Division for Early Childhood; DEC) ve Küçük Çocukların Eğitimi Ulusal Birliği (National Association for the Education of Young Children; NAEYC), erken çocukluk eğitiminde kaynaştırma uygulamalarının erişim, katılım ve destek olarak üç temel özelliği olduğunu ileri sürmektedir. Erişim, erken çocukluk döneminde özel gereksinimli çocukların öğrenmelerini ve gelişimlerini desteklemek için yapısal engelleri belirleyerek ve ortadan kaldırarak, normal gelişim gösteren çocukların erişebildiği öğrenme fırsatlarına, faaliyetlere ve ortamlara ulaşmasını vurgulamaktadır. Katılım; çocukların oyunlara ve günlük öğrenme etkinliklerine aktif katılımını arttırmayı, akran grubuna aidiyet duygusunu teşvik etmek için bireyselleştirilmiş eğitim yaklaşımları tasarlamayı ve uygulamayı içerir ve aynı zamanda tüm çocukların ailelerine ve topluluklara aktif ve bağımsız katılımcılar olmasını sağlamaya odaklanır. Destek ise; kaynaştırma eğitiminin çeşitli paydaşlarına (özel gereksinimli çocuklar, aileleri, öğretmenler, diğer personel vb.) sunulacak mesleki gelişim fırsatları, sınıflardaki öğretmen-çocuk oranlarının düzenlenmesi, kaynaştırma sınıflarında yardımcı öğretmenlerin yer alması gibi hizmetlerin önemini ifade etmektedir (Barton ve Smith, 2015; Rakap 2017; Vlachou ve Fyssa, 2016). Bu bağlamda erken çocuklukta yüksek nitelikli kaynaştırma eğitimi için özel gereksinimli çocukların eğitime normal gereksinimli çocukların erişebildiği eşit fırsatlarla erişebilmesi sağlanmalı, özel gereksinimli çocukların tüm etkinliklere aktif katılımı sağlanmalı, akran gruplarına katılımı ve aidiyet duygusu teşvik edilmeli ve kaynaştırma eğitiminin kalitesinin artırılmasına yönelik tüm paydaşlara destek hizmetler sunulması gereklidir.

Okul öncesi eğitimde kalite, birbiriyle ilişkili birçok boyutu kapsayan geniş bir terimdir. Okul öncesi eğitimde kalitenin iki geniş boyutu literatürde kapsamlı bir şekilde tanımlanmıştır: yapısal kalite ve süreç kalitesi. Yapısal kalite boyutu, okul öncesi eğitimin altyapısının veya tasarımının özelliklerine işaret eder ve genellikle grup büyüklüğü, çocuk oranları, öğretmen eğitimi, sınıfın fiziksel alanı gibi düzenlenmiş unsurları içerir. Süreç kalitesi ise düzenlenmemiştir, dolayısıyla daha değişkendir ve öğretmen-çocuk etkileşimleri ve çocuk-çocuk etkileşimleri gibi dinamik yönleri içerir (Pelatti vd., 2016). Yapısal özelliklerin önemi ile birlikte süreç kalitesinin rolü özellikle önemlidir, çünkü öğretmen-çocuk etkileşimleri gibi süreçler çocuk gelişimi için temeldir. Doğal bağlamlardaki etkileşimler, çocuklar, öğretmenler, akranlar ve sosyal ve fiziksel ortamlarının tüm unsurları ile sürekli ve sık etkileşimler yo-

luyla öğrenip geliştikçe gelişimin anahtar mekanizmalarıdır. Buna göre, süreç kalitesi özellikle çocukların sonuçlarıyla doğrudan bağlantılı olduğu için vurgulanmaktadır. Araştırmalar özel gereksinimli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocuklar arasında kurulan etkileşimlerin sınıf dışında sınıf içinden daha fazla olduğunu ve çocuğa yönelik etkinlikler (serbest oyun, dramatik oyun, işbirliğine dayalı oyun vb.) ve öğretmen tarafından yönetilen etkinliklerde (akademik etkinlikler) geçişler ve rutinlere kıyasla daha fazla olduğunu göstermektedir (Hong vd., 2020). Bununla birlikte, öğretmen-çocuk etkileşimlerinin ve serbest oyunun kaynaştırma sınıflarında çocuk katılımını olumlu yönde yordadığı, tüm grup etkinliklerinin ise olumsuz yönde yordadığı belgelenmiştir (Coelho vd., 2019). Mevcut bulgular kaynaştırma eğitiminde öğretmen-çocuk ve çocuk-çocuk etkileşimlerinin artırılmasının ve okul dışı etkinlikler ile oyun etkinliklerinin sıklaştırılmasının kaynaştırma eğitiminin etkililiğini arttıracığına işaret etmektedir.

Oyun, çocukların işbirliği, müzakere, akran oyununa giriş veya davet ve rol yapma oyunu dahil olmak üzere sosyal bilgi ve becerileri öğrendiği önemli bir bağlamdır (Hong vd., 2020). Bununla birlikte okul öncesi eğitimde geçişler eğitim sürecinin önemli bir bölümünü kapsamaktadır. Geçiş stratejisi, çocukların etkinlikler, ortamlar ve rutinlerde meydana gelen değişikliklere uyum sağlamasını kolaylaştıran ve geçiş öncesinde, geçiş sürecinde ve geçiş sonrasında sunulabilen destek uygulamalarıdır (Hume vd., 2014). Türkiye'de Ergin ve Bakkaloğlu (2019) tarafından okul öncesi eğitim sınıflarında yapılan bir araştırmada iki saatlik okul süresinin %35'inin geçişler için harcandığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte geçişler sırasında öğretmenlerin literatürde kullanılması önerilen geçiş stratejilerinin çoğunu kullanmadıkları, kullanılan geçiş stratejilerinin çok sınırlı olduğu ve sınıflarındaki tüm çocuklar için aynı geçiş stratejilerini kullandıkları, özel gereksinimli çocuklara özel bir strateji kullanmadıkları belirlenmiştir. Okul öncesi eğitimde geçiş sürelerinin uzaması karışıklığa neden olabilmekte, eğitim sürecinin kalitesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bağlamda öğretmenler tarafından geçişlerin etkili şekilde planlanması ve çocukların bireysel ihtiyaçlarına göre uygun ve bireyselleştirilmiş etkili geçiş stratejilerinin kullanılması gereklidir.

Okul öncesi öğretmenleri tarafından kaynaştırma eğitimi başlamadan önce yapılan hazırlık çalışmalarını kaynaştırma eğitiminin istenilen sonuçlara ulaşabilmesi için büyük öneme sahiptir. Erken çocuklukta kaliteli bir kaynaştırma eğitiminin uygulanabilmesi için kaynaştırma eğitimi başlamadan önce öğretmenlerin sınıftaki normal gelişim gösteren çocukları kaynaştırma eğitimine hazırlamaları gerekmektedir. Çocukların öğretmenden daha çok birbirleriyle etkileşimde bulunacakları ve birbirlerini etkileyecekleri dikkate alınarak kaynaştırma çocuklarının sınıftaki normal gelişim gösteren çocuklardan olumlu yönde etkilenmeleri için gerekli ortam hazırlanmalıdır. Bu kapsamda, gerekli sosyal ve psikolojik ortamın hazırlanabilmesi için kaynaştırma sınıfına katılan normal gelişim gösteren çocukların, özel gereksinimi olan çocuğun özellikleri ile ilgili bilgilendirilmesi ve çocukların özel gereksinimi olan çocuk ile empati kurabilmelerini kolaylaştırıcı etkinlikler yapılması normal gelişim gösteren çocukları kaynaştırma eğitimine hazırlama sürecinde uygulanabilecek etkinliklerdir (Koçyiğit, 2015). Fakat ülkemizde okul öncesi öğretmenleri ile yapılan bir araştırmada öğretmenlerin kaynaştırma çocuğu sınıfa katılmadan önce herhangi bir ön hazırlık yapmadıkları belirlenmiştir (Kale vd., 2016). Bu bağlamda öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi konusunda yeterli donanıma sahip olmadıkları düşünülebilir ve öğretmenlere kaynaştırma eğitimi hazırlık konularında destek eğitimlerin sağlanması gerekebilir.

Okul öncesi eğitim sınıflarında özel gereksinimli çocukların oranının normal gelişim gösteren çocukların dil, yazı kavramı bilgisi ve alfabe bilgisi başarıları ile ilişkili olmadığı görülmüştür (Rho-

ad-Drogalis ve Justice, 2020). Buna göre, okul öncesi eğitim sınıflarına daha fazla sayıda kaynaştırma öğrencisi dahil edilmesinin, normal gelişim gösteren çocukların öğrenmelerine olumsuz etki etmediği görülmektedir. Bu doğrultta, sınıflardaki kaynaştırma öğrencisi sayısının sınırlandırılmasının da gerekli olmadığı söylenebilir.

Ülkemizde kaynaştırma eğitimi yasal düzenlemelerle güvenceye alınmış olmasına rağmen yapılan araştırmalar kaynaştırma eğitimi uygulamalarında pek çok problem yaşandığını göstermektedir. Kaynaştırma eğitiminin olumlu sonuçlara ulaşması; personelin bilgi düzeyi, sağlanan destek hizmetleri, fiziksel ortamın ve eğitim programlarının uyarlanması, özel gereksinimli çocuğun özel gereksinimlerine uygun araç, gereç ve materyal desteği sağlanması ve öğretmenin kaynaştırmaya yönelik tutumuna bağlıdır (Kale vd., 2016). Bununla birlikte kaynaştırma eğitiminin başarısı özel gereksinimi olan çocukların, normal gelişim gösteren çocukların, ailelerin ve okul personelinin etkili bir biçimde hazırlanmasından etkilenir (Aral ve Gürsoy, 2007). Buna göre kaynaştırma eğitiminin kalitesi ve başarısı kaynaştırma eğitimine katılan çocuklar, çocukların aileleri, öğretmenler, okul yönetimi ve personel, fiziksel ve sosyal ortam gibi çeşitli unsurlardan etkilenmektedir.

2.1. Erken Çocuklukta Kaynaştırma Eğitimi Etkileyen Unsurlar

Bu kısımda erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi etkileyen unsurlar olarak 'öğretmen, aile, okul yönetimi ve personeli, fiziksel ve sosyal ortam, normal gelişim gösteren çocuklar' ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve açıklanmıştır.

2.1.1. Öğretmen

Erken çocuklukta kaliteli kaynaştırma eğitimi, öğretmenlerin tüm çocuklara eşit fırsatlar sağlamak için hem öğretim ortamlarını hem de sunum yöntemlerini ayarlamalarını gerektirir (Sira vd., 2018). Öğretmenlerin farklı beceri düzeylerindeki çocuklar için öğretim uygulamaları ile müfredatı uyarlamak ve uygulama yeteneği yüksek kaliteli kaynaştırma eğitimi için önemlidir (Guralnick ve Bruder, 2016). Erken çocukluk öğretmenlerinin, uygun müfredat, pedagojik bilgi ve beceriler, farklılaştırılmış öğretim stratejileri, uyum, sosyal ve duygusal yeterlilikler ve kaynaştırma eğitime yönelik olumlu tutumlara sahip olması kaynaştırma eğitiminin kalitesini etkiler (Park, Dimitrov ve Park, 2018).

Tüm çocuklara yüksek kaliteli kaynaştırma eğitimi sağlamak için, öğretmenler gelişimsel olarak uygun uygulamaları planlamak ve uygulamak için gerekli bilgi ve becerileri edinmelidir (Kwon vd., 2017). Özel gereksinimli çocukların kaynaştırma eğitimi alması, en iyi uygulama olarak kabul edilir. Ancak birçok erken çocukluk öğretmeni, özel gereksinimli çocuklara uygun eğitim verme konusunda hazırlıksız hisseder ve çoğu zaman çocukların farklı ihtiyaçlarını başarıyla karşılamak için desteğe ihtiyaç duyar (Brodzeller vd., 2017). Başarılı bir kaynaştırma eğitimi için en önemli rol öğretmende olup, kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinden, sınıflarındaki farklılıkları olan çocukların gereksinimlerine cevap verebilmeleri ve her düzey ve özellikteki çocuğun gelişimine destek olabilmeleri beklenmektedir. Bu desteği sağlayabilmek için ise öğretmenlerin genel eğitimdeki sorumluluklarına ek olarak, özel gereksinimli çocukların gereksinimlerini belirleme, bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlama, programı bireyselleştirerek uygulama, gerektiğinde uyarlama yapma gibi görevler üstlenmesi gerekmektedir (Sönmez, Alptekin, ve Bıçak, 2019).

Sınıf ortamı küçük bir sosyal birim olarak düşünüldüğünde, özel ihtiyaçları olan çocukların sınıflar arası sağlıklı etkileşimlerden olumlu yönde etkileneceği ortaya çıkacaktır. Öğretmenlerin çocuk-

lara yönelik tutumları ve öğretmenler tarafından desteklenen yeterlilikler çocuklar üzerinde büyük etkiye sahiptir. Okulda kazanılan yeterliliklerden biri sosyal becerilerdir. Kaynaştırma eğitimine dahil olan öğretmenlerin, çocukların gelişimsel özellikleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları ve sınıfta bu özelliklere uygun ve duyarlı bir yaklaşım sergilemeleri gerekmektedir (Karakaya ve Tufan, 2018).

Öğretmen tutumları da doğrudan sınıftaki öğretimi etkilediği için kaynaştırma uygulamalarının başarısı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Olumlu tutumlara sahip öğretmenler, kaynaştırmanın etkili bir şekilde uygulanmasını destekleyebilir ve doğrudan (ör. öğretmen desteği) veya dolaylı (ör. olumlu öğretmen-çocuk ilişkileri) etkilerle sınıfta olumlu bir sosyal duygusal iklim yaratabilir (Kwon vd., 2017). Okul öncesi öğretmenleri ve sınıf öğretmenlerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının araştırıldığı bir çalışmada hem sınıf öğretmenlerinin hem de okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal düzeydeki tutumlarının olumlu yönde olduğu ve daha önce hizmetiçi eğitim almış öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir (Ştemberger ve Kiswarday, 2018). Aküzüm ve Altunhan (2017) tarafından yapılan çalışmada da kaynaştırma eğitimi alan okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitiminde kullanılabilecek yöntem ve teknikleri bilme ve kullanma konusunda kaynaştırma eğitimi almayan okul öncesi öğretmenlerine göre kendilerini daha yeterli gördükleri tespit edilmiştir. Nitekim Sönmez, Alptekin ve Bıçak (2018) tarafından yapılan çalışmaya katılan öğretmenlerin tümü kendilerini kaynaştırma eğitimi hakkında yetersiz hissettiklerini ve hizmetiçi eğitime ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Bakkaloğlu ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan bir metaanaliz çalışmasında alanyazında daha önce erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalar çeşitli özellikleri bağlamında incelenmiştir. Çalışma bulgularına göre, öğretmenlerin erken çocukluk eğitiminde kaynaştırma hakkında bilgilerinin yetersiz olduğu ve öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklara yönelik yapılacak uyarlamalar hakkında sınırlı bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğretmen adaylarının da okul öncesi eğitim programında yer alan uyarlamalar konusunda bilgilerinin sınırlı olduğu ve hizmet öncesinde yeterli bilgi almadıklarını belirttikleri bulgulanmıştır.

Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, öğretmenlerin hizmet öncesi veya hizmetiçi eğitim programlarıyla kaynaştırma eğitimine yönelik eğitimler almasının kaynaştırma eğitimine yönelik olumlu tutuma sahip olmalarında ve kaynaştırma eğitimini uygulama konusunda yeterlilik kazanmalarında etkili olduğu söylenebilir. Bu bağlamda hizmet öncesi eğitim sürecinde öğretmen adaylarına özel eğitim ve kaynaştırma dersi ve uygulamaları, hizmet sürecinde ise hizmetiçi eğitimlere katılmaları sağlanarak öğretmenlerin erken çocuklukta kaynaştırma eğitimine yönelik daha olumlu tutum geliştirme, bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik çalışmaların yürütülmesi gerektiği ifade edilebilir. Nitekim Sönmez, Alptekin ve Bıçak (2019) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi konusundaki yeterliliklerini arttırmak üzere geliştirdikleri hizmetiçi eğitim programının öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik bilgileri edinmelerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, kaynaştırma eğitimine yönelik erken çocukluk öğretmenlerine hizmetiçi eğitim verilmesinin olumlu etkileri olduğunu göstermektedir.

Belirtildiği gibi, birçok öğretmen erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi için uygun şekilde eğitilmemiştir. Fakat öğretmen adayları ile yapılan çalışmalar lisans eğitiminde kaynaştırma eğitimi alan öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik öz-yeterlilik algılarının daha olumlu olduğunu göstermektedir (Dolapçı ve Yıldız Demirtaş, 2016). Yurtdışında yapılan bir çalışmada da erken çocukluk öğretmenlerinin okul öncesi eğitimi alanında lisans eğitimi almış olmalarının ve özel gereksinimli çocuklarla çalışma deneyimine sahip olmalarının kaynaştırmaya yönelik tutumları ile olumlu yönde

ilişkili olduğu belgelenmiştir (Kwon vd., 2017). Tüm bu bulgular, erken çocuklukta kaynaştırma eğitime yönelik daha fazla öğretmen eğitimi sağlanmasını gerektirir (Hong vd., 2020). Erken çocukluk öğretmen eğitimi de öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklar ve eğitimleri hakkındaki anlayışlarını ve önerilen uyarlama uygulamalarını geliştirmek ve normal gelişim çocukların özel gereksinimleri ve özel gereksinimli akranlarını anlamalarını ve kabul etmelerini desteklemeyi içerecek biçimde daha açık ve bilinçli olarak geliştirilmeli ve uygulanmalıdır (Kwon vd., 2017).

2.1.2. Aileler

Erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminde öğretmenin sınıf içi uygulamaları çok önemli olmakla birlikte aile ile iletişim ve etkileşim de eğitimin kalitesini etkileyen önemli bir faktördür. Erken çocukluk öğretmenlerinin aldıkları hizmet öncesi lisans eğitimi ve hizmet içi eğitim ve deneyimleri, ailelerle nasıl çalışılacağı konusundaki bilgileriyle birleştğinde kaynaştırma eğitiminin kalitesini yükseltmek için etkili bir araç sağlanabilir. Bu bağlamda erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminde aile desteği ve ailelerle işbirliği sağlamak önemlidir. Yukarıda açıklandığı gibi, nasıl ki öğretmenler kaynaştırmaya yönelik eğitimler aldığında olumlu tutum geliştirme olasılıkları daha yüksek oluyorsa aynı durum aileler için de geçerlidir. Bu bakımdan ailelerin kaynaştırma eğitimine katılan özel gereksinimli çocukların belirli sınırlamaları hakkında bilgi edinmelerini sağlamak, ailelerin anlayış ve güvenlerini arttıracak ve çocuklarının sınıftaki kaynaştırma öğrencilerinin davranışsal sınırlamalarını tartışmaya ve bu çocukları desteklemeye hazırlayacaktır (Sira vd., 2018).

Erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminin etkili bir şekilde uygulanması, ağırlıklı olarak öğretmenlerin özel gereksinimi olan çocuklara yönelik tutumlarına, becerilerine ve özel gereksinimi olan çocuklarla çalışma konusundaki istek ve rahatlık düzeylerine bağlı olmakla birlikte, öğretmenler ve ebeveynler arasında meydana gelen iletişim düzeyine de bağlıdır (Rakap vd., 2015). Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynleri ile özel gereksinimi olan çocukların ebeveynleri farklı beklentilere sahip olabilirken, ebeveynler ve eğitimciler arasındaki iletişim, kaynaştırma eğitiminin başarısında kritik öneme sahip bir faktördür. Ebeveyn-öğretmen ilişkisini inceleyen bir araştırmada öğretmenlerin özel gereksinimli ve normal gelişim gösteren çocukların aileleriyle ilişkisinin kalitesiyle ilgili algılarının benzer olduğu belirlenmesine rağmen özel gereksinimi olan çocukların annelerinin normal gelişim gösteren çocukların annelerine kıyasla öğretmenle ilişkilerini daha az olumlu algıladıkları belirlenmiştir (Sucuoğlu ve Bakkaloğlu, 2018). Daha önce yapılmış olan araştırmalar hem normal gelişim gösteren çocukların hem de özel gereksinimli çocukların ailelerinin kaynaştırma eğitimine katılımının, kaynaştırma eğitiminin etkinliğine anlamlı derecede katkı sağladığını göstermektedir (Barton ve Smith, 2015). Kaynaştırma sınıflarında gözlem yapan öğretmen adaylarının da iyi bir kaynaştırma eğitimi için kaynaştırma sınıfındaki normal gelişim gösteren çocukların ve ailelerin kaynaştırmadan haberdar olmasının önemini ifade etmişlerdir (İlik ve Deniz, 2020). Ülkemizde Koçyiğit (2015) tarafından yapılan bir araştırmanın bulgularına göre; kaynaştırma eğitimi başlamadan önce öğretmenler tarafından ebeveynlerle çeşitli bilgilendirici görüşmeler yapıldığı fakat okul rehber öğretmenlerinin sadece özel gereksinimli çocukların aileleriyle görüştüğü, kaynaştırma eğitimine hazırlık etkinlikleri kapsamında yapılan sınıf ortamının düzenlenmesi sürecine özel gereksinimi olan çocukların ebeveynleri katılırken normal gelişim gösteren çocukların ailelerinin katılmadığı belirlenmiştir. Bu bulgulardan hareketle normal gelişim gösteren çocukların ailelerinin kaynaştırma sürecine yeterince katılmadıkları görülmektedir. Oysa kaynaştırma eğitiminin başarıya ulaşmasında aileler çok güçlü destekçilerdir ve kaynaştırma eğitimi için tüm paydaşların ve tüm çocukların ailelerinin eğitim

sürecine dahil olması önem taşımaktadır. Bu bağlamda öğretmenlerin hem normal gelişim gösteren çocukların aileleriyle hem de özel gereksinimi olan çocukların aileleriyle olumlu iletişim içerisinde olması kaynaştırma eğitiminin kalitesi için önemlidir.

Yapılan araştırmalar, okul öncesi eğitim sınıflarındaki normal gelişim gösteren çocukların ailelerinin anaokulunda kaynaştırma eğitimini desteklediklerini ve kaynaştırma sınıfının hem özel gereksinimi olan hem de normal gelişim gösteren çocuklar için en uygun öğrenme ortamını sağladığını düşündüklerini fakat bununla birlikte ebeveynlere ek kaynak ve bilgi sunulması halinde daha fazla ebeveyn desteği sağlanabileceğini göstermektedir (Sira vd., 2018). Bu bilgi ışığında, ebeveynlerin kaynaştırma eğitimine karşı olumlu tutuma sahip oldukları ve daha iyi bilgilendirme ve etkileşim sağlanması halinde ebeveynlerden daha etkili destek alınabileceği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda öğretmene düşen sorumluluklardan biri hem özel gereksinimli çocukların ailelerini hem de normal gelişim gösteren çocukların ailelerini bilgilendirmek ve aileler arası etkileşimin gelişmesini sağlamak olabilir.

2.1.3. Okul Yönetimi ve Personeli

Erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi sınıf içinde yürütülen bir uygulama olsa da okulun genel yapısından, yönetiminden ve personelinden de etkilenmektedir. Okulun genel olumlu iklimi, kaynaştırma ortamının önemli bir parçasıdır ve çeşitli kaynaklardan gelen potansiyel kaynakları eğitim sürecine dahil etmeye ve kaynaştırmayı teşvik etmeye yardımcı olur. Şefkatli ve destekleyici bir okul ortamında tüm okul personeli olumlu inançları uygulamaya koymak için motive edilir ve özellikle özel gereksinimli çocuklara ve ailelerine bireysel destek sağlamada okul yönetimi ve personeli önemli rol oynayabilir (Zhu, Li ve Hsieh, 2019). Okul yönetimi ve personelinin kaynaştırma eğitiminin kalitesine etkileri kabul edilmekle birlikte genellikle araştırmalarda ihmal edildiği görülmektedir. Örneğin; Bakkaloğlu ve arkadaşları (2018) tarafından erken çocuklukta kaynaştırma eğitimine yönelik yapılan araştırmaların bütüncül olarak incelendiği metaanaliz çalışmasında erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların neredeyse tamamının öğretmenler ile yapıldığı, aileler ve çocukları içeren sınırlı sayıda çalışma olduğu ve kaynaştırma eğitimindeki diğer paydaşların araştırmalarda yer almadığı tespit edilmiştir (Bakkaloğlu vd., 2018). Erken çocukluk eğitiminde yüksek nitelikli kaynaştırma eğitimi için bütün paydaşların iletişim ve işbirliği içerisinde olması özellikle vurgulanırken araştırmalarda henüz yeterince yer almamış olması dikkat çekicidir. Bu bağlamda paydaşları da dahil eden araştırmaların artması ve kaynaştırma eğitiminde tüm paydaşların işbirliğinin önemi konusunda bilgilendirme çalışmalarının yapılması gerektiği söylenebilir.

2.1.4. Fiziksel ve Sosyal Ortam

Erken çocukluk döneminde çocukların gelişimlerine ve ilgilerine uygun çeşitli fiziksel ve sosyal ortamların ve ilişkilerin deneyimlenmesi gerekir. Aynı durum erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminin kalitesi için de geçerlidir. Erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi uygulanırken özel gereksinimli çocukların ihtiyaçlarına uygun fiziksel ortam sağlanması ve özel gereksinimi olan çocukların normal gelişim gösteren yaşlarıyla yüksek düzeyde iletişim ve etkileşim içerisinde olacakları sosyal ortam sağlanması büyük öneme sahiptir. Okul öncesi kaynaştırma ortamlarının fiziksel çevre, materyaller, sosyal ortam, ilişkiler boyutunda dinamik ve karmaşık ortamlar olduğu düşünüldüğünde; yetişkinlerin ve çocukların davranışlarını etkileyen sınıf ekolojisinin kaynaştırma eğitiminin niteliğini etkileyen bir boyut olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Bakkaloğlu vd., 2018).

Coelho ve arkadaşları (2019) tarafından yapılan araştırmada erken çocukluk eğitiminde tüm grup etkinliklerinin özel gereksinimli ve risk altındaki çocuklar için olumsuz bir etkisi olduğu ve serbest oyunun özellikle özel gereksinimli çocuklar için olumlu etkileri olduğu belirlenmiştir. Bu gibi bulgular, özellikle özel gereksinimli ve risk altındaki çocukların eğitim sürecine katılımını teşvik etmek için kaynaştırma eğitiminde bireyselleştirilmiş, destekleyici etkileşimlere ve sınıf ortamının uygun şekilde planlanmasının önemini vurgulamaktadır. Özellikle özel gereksinimli ve risk altındaki çocuklar için öğretmen-çocuk etkileşimlerinin ve fiziksel ve sosyal ortamın planlanmasının etkileri daha büyük olabilir çünkü bu çocuklar etkinliklere ve sosyal etkileşimlere katılmak için çevrelerindeki kişilerden daha fazla desteğe ihtiyaç duyarlar (Coelho vd., 2019).

Ülkemizde 2013 senesinde revize edilen Okul Öncesi Eğitim Programı'na göre okul öncesi öğretmenlerinin çocukların bireysel gelişimlerini desteklemek için programlarına farklı türde etkinlikleri dahil etmeleri önerilmektedir. Ayrıca etkinliklerin uygulanacağı eğitim merkezleri blok, dramatik oyun, sanat, kitap, bilim, müzik merkezi ve kum ve su masaları olarak belirlenmiştir (MEB, 2013). Bu bakımdan gün içerisinde etkinlikler ve öğrenme merkezleri arasında birçok geçiş yapmak gerekli ve kaçınılmazdır. Bir gün içindeki geçişlerin uzunluğu dikkate alındığında bunların önemi görülebilmektedir. Zamanı etkili bir şekilde harcamak için, öğretmenler zamanı nasıl harcadıklarını sorgulamalı ve bazı geçiş stratejileri uygulamalıdır (Ergin ve Bakkaloğlu, 2019).

Erken çocukluk eğitiminde çoğunlukla sınıf içi eğitim ortamı tercih edilmekle birlikte okul dışı eğitim ortamlarından da sıklıkla faydalanılmasının çocuklar için etkili olduğu bilinmektedir. Sınıf içi eğitim ortamı, çocukların sosyal yoğunluğunun okul dışı eğitim ortamlarından daha yüksek olması nedeniyle akranlarıyla karşılaşma olasılığını artırsa da bazı araştırmalar çocukları okul dışı eğitim ortamlarında inceleyerek sosyal etkileşimlerin okul dışı eğitim ortamlarında sınıf içi eğitim ortamından daha sık teşvik edildiğini bulmuştur (Li, Hestenes ve Wang, 2016). Okul dışı öğrenme ortamlarının geniş bir interaktif alan sağlaması ve tırmanma, koşma gibi daha fazla akran katılımı içerebilen daha geniş ölçekli oyunlara izin vermesi sebebiyle normal gelişim gösteren çocukların, okul dışı öğrenme ortamlarında özel gereksinimli akranlarını sınıf içine kıyasla daha fazla kabul etmeleri mümkün olabilir. Bununla birlikte, okul dışı öğrenme ortamlarında çocukların sosyal etkileşimlerinin ve fiziksel aktivitelerinin teşvik edildiğini ve farklı yaş grupları arasındaki daha karmaşık oyun etkileşimlerinin okul dışı öğrenme ortamlarında sınıf içi eğitim ortamına kıyasla daha olası olduğu tespit edilmiştir (Hong vd., 2020). İnce ve Akcanca (2021) tarafından ebeveynlerin okul öncesi eğitimde okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik görüşlerinin incelendiği araştırmada da ebeveynlerin okul dışı öğrenme ortamlarının okul öncesi eğitimde etkili olduğunu ve sıklıkla kullanılması gerektiğini düşündükleri bulgulanmıştır. Buna göre, erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi sürecinde okul dışı öğrenme ortamlarının kullanım sıklığının artırılması özel gereksinimli ve normal gelişim gösteren çocuklar arasındaki etkileşim sıklığını arttırabilir ve kaynaştırma eğitiminin kalitesini ve başarısını olumlu yönde etkileyebilir.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, okul öncesi kaynaştırma sınıflarının sosyal ve fiziksel ekolojisine ilişkin sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir (Bakkaloğlu vd., 2018). Bakkaloğlu, Altındağ Kumaş ve Aykaç'ın (2017) çalışmalarında erken çocukluk eğitiminde kaynaştırma sınıflarının niteliklerini değerlendirilmiş ve bağımsız gözlemcilerin değerlendirmelerine göre kaynaştırma sınıflarının düşük nitelikte olduğu ve öncelikle özel gereksinimi olan çocuklar olmakla birlikte sınıf içerisinde bütün çocuklar için yüksek kaliteli programların sunulmadığı belirlenmiştir. Yılmaz ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan çalışmada da okul öncesinde kaynaştırma sınıflarının kalitesinin yetersiz ile

sınırlı seviyeleri arasında buldukları tespit edilmiştir. Kale ve arkadaşları (2016) tarafından kaynaştırma eğitimi yürütülen okul öncesi eğitim sınıflarının öğrenme ortamları hakkında öğretmen görüşlerini belirlemek üzere yapılan çalışmada da öğretmenlerin sınıflarının yeterince büyük olmadığını ve fiziksel olarak kaynaştırma için uygun olmadığını belirttikleri tespit edilmiş ve öğretmenlerin sınıf düzenlemelerini 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda belirtildiği gibi yaptıkları fakat alan ve materyal yetersizliği nedeniyle öğrenme merkezlerini gerektiği gibi kullanamadıkları belirlenmiştir. Ülkemizde yapılan araştırma bulguları incelendiğinde, okul öncesi eğitim sınıflarının fiziksel ortamının kaynaştırma eğitimi için yetersiz olduğunun çeşitli araştırmalar tarafından belgelendiği görülmektedir. Erken çocukluk eğitiminde ve erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminde fiziksel ve sosyal ortamının önemi göz önünde bulundurularak zengin uyarıcı fiziksel ve sosyal ortam sağlanmasına yönelik müdahalelere ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

2.1.5. Normal Gelişim Gösteren Çocuklar

Erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminin kalitesinin kaynaştırma eğitimine katılan normal gelişim gösteren çocuklardan etkilenmemesi mümkün değildir. Erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminde normal gelişim gösteren çocukların, özel gereksinimli çocuklara yönelik olumlu tutumlara sahip olması önemli görülmektedir.

Okul öncesi dönemde özel gereksinimi olan çocuklar ve normal gelişim gösteren çocukların arkadaşlıkları benzer görünmektedir. Bununla birlikte, genellikle özel gereksinimi olan çocuklar, normal gelişim gösteren yaşlarına kıyasla daha az karşılıklı ilişkiye sahiptir (Ferreira vd., 2017). Bu bağlamda normal gelişim gösteren çocukların özel gereksinimli çocuklara yönelik olumlu tutuma sahip olmaları özellikle erken çocukluk döneminde önemlidir çünkü bu dönemde çocukların çeşitli fiziksel farklılıkları ve farklı düzeylerdeki becerilere ilişkin farkındalıkları ve duyarlılıkları ilerleyen yıllara göre daha esneklerdir (Kwon vd., 2017).

Normal gelişim gösteren çocuklarla arkadaşlık kuran özel gereksinimli çocukların sosyal olarak etkileşimlere girme olasılığı daha yüksektir ve normal gelişim gösteren arkadaşı olmayan özel gereksinimli çocuklara kıyasla daha çok oyun arkadaşına sahiptir. Normal gelişim gösteren arkadaşlara sahip olan özel gereksinimli çocuklar etkinlik düzeyi, tepkisellik, hedefe yönelme ve yetişkinlere karşı duyarlılık gibi davranışsal özelliklerde daha iyi beceriler göstermektedir (Ferreira vd., 2017). Kaynaştırma sınıflarında, normal gelişim gösteren çocuklar, özel gereksinimli çocukların sosyal yeterliliklerini geliştirmeleri için önemli bir kaynak olabilir çünkü ikili etkileşimleri destekleme ve iskele kurma eğilimindedirler (Ferreira vd., 2017). Bu bilgilerden hareketle, normal gelişim gösteren çocukların özel gereksinimli çocuklara ve özel gereksinimlerine yönelik olumlu ve kabullenici tutumlara sahip olmalarının ve özel gereksinimli çocuklarla arkadaşlık ilişkisi kurmalarının kaynaştırma eğitiminin başarısını ve kalitesini etkilediği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi sürecinde normal gelişim gösteren çocukların özel gereksinimi olan çocuklarla ilgili bilgi ve anlayış sahibi olmaları ve olumlu tutum kazanmalarına yönelik çalışmaların da kaynaştırma eğitimi içeriğine dahil edilmesi gerektiği söylenebilir.

3. ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE KAYNAŞTIRMAYA HAZIRLIK ETKİNLİK ÖRNEKLERİ

Örnek Etkinlik 1

Etkinlik Adı: Farklı Ama Aynı Bütünleştirilmiş Büyük ve Küçük Grup Etkinliği

Etkinlik No-Türü	No: 3 – Dil, Sanat (Bütünleştirilmiş Büyük ve Küçük Grup)
Etkinlik Adı	Farklı Ama Aynı
Kazanım ve Göstergeler	<p><i>Bilişsel Gelişim</i></p> <p>Kazanım 1: Nesne/durum/olaya odaklanır. Göstergeleri: Dikkatini çeken nesne/durum/olaya odaklanır. Dikkatini çeken nesne/durum/olayı ayrıntılarıyla açıklar.</p> <p><i>Sosyal ve Duygusal Gelişim</i></p> <p>Kazanım 4. Bir olay veya durumla ilgili olarak başkalarının duygularını açıklar. Göstergeleri: Başkalarının duygularını söyler. Başkalarının duygularının nedenlerini söyler. Başkalarının duygularının sonuçlarını söyler.</p> <p>Kazanım 6. Kendisinin ve başkalarının haklarını korur. Göstergeleri: Başkalarının hakları olduğunu söyler. Başkalarının haklarını korumak için ne yapması gerektiğini söyler.</p> <p>Kazanım 8. Farklılıklara saygı gösterir. Göstergeleri: İnsanların farklı özellikleri olduğunu söyler.</p> <p><i>Motor Gelişim</i></p> <p>Kazanım 3. Nesne kontrolü gerektiren hareketleri yapar. Göstergeleri: Bireysel ve eşli olarak nesnelere kontrol eder.</p>
Materyaller	Feridun Oral'ın "Farklı Ama Aynı" kitabı, resim kağıdı, boyalar, göz bantları
Öğrenme Süreci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Çocuklar U şeklinde oturur ve çocuklarla birlikte Feridun Oral'ın "Farklı Ama Aynı" kitabı okunur. 2. Çocuklarla kitap hakkında konuşulur ve kitabın ana kahramanı oğlak gibi farklı özellikleri ve özel gereksinimleri olan insanlar hakkında konuşulur. Çocukların daha önce karşılaştıkları özel gereksinimler sorulur ve özel gereksinimler hakkında çocuklarla sohbet edilir. 3. Sınıfta uygun olan yerlere, duvarlara ve masalara resim kâğıtları yerleştirilir. Sınıftaki çocuklar iki gruba ayrılır. İlk gruptaki çocuklardan ayakkabı ve çoraplarını çıkarmaları istenir. Çocuklardan boya kalemlerini ayak parmaklarının arasına yerleştirerek resim yapmaları istenir. 4. İkinci gruptaki çocukların gözleri göz bandıyla veya bir şal yardımıyla kapatılır ve bu gruptaki çocuklardan da gözleri bağlı şekilde resim yapmaları istenir. 5. Gruplar değişerek etkinlik tekrarlanır.
Değerlendirme	<p>Değerlendirme sürecinde aşağıdaki sorular sorularak çocukların özel gereksinimli bireylere yönelik anlayış ve farkındalıklarını geliştirmeye yönelik sohbet edilebilir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gözleriniz görmeden resim yaparken nasıl hissettiniz? • Ayak parmaklarınızla resim yapmak nasıl bir duyguydu? • Özel gereksinimli bireylerin ne gibi hakları vardır? • Özel gereksinimli olsaydınız diğer insanlardan nelerden beklerdiniz?
Aile Katılımı	Ailelere çocukların yaptıkları resimler ile birlikte notlar gönderilerek özel gereksinimli çocuklar ve hakları hakkında ailelerin de çocukları ile konuşmaları istenebilir. Çocukların farklı özel gereksinimi olan bireylerle (işitme engelli, görme engelli, fiziksel engelli vb.) empati kurabilmeleri için evde çeşitli etkinlikler yapmaları önerilebilir.

Örnek Etkinlik 2

Etkinlik Adı: Otizmin Farkındayız (Büyük Grup Etkinliği)

Etkinlik No-Türü	No: 2 – Sanat Etkinliği (Büyük Grup)
Etkinlik Adı	Otizmin Farkındayız
Kazanım ve Göstergeler	<p><i>Bilişsel Gelişim</i></p> <p>Kazanım 1. Nesne/durum/olaya odaklanır. Göstergeleri: Dikkatini çeken nesne/durum/olaya odaklanır. Dikkatini çeken nesne/durum/olayı ayrıntılarıyla açıklar.</p> <p><i>Dil Gelişimi</i></p> <p>Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder. Göstergeleri: Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorular sorar. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir.</p> <p><i>Sosyal ve Duygusal Gelişim</i></p> <p>Kazanım 4. Bir olay veya durumla ilgili olarak başkalarının duygularını açıklar. Göstergeleri: Başkalarının duygularını söyler. Kazanım 8. Farklılıklara saygı gösterir. Göstergeleri: İnsanların farklı özellikleri olduğunu söyler.</p>
Materyaller	<p>Otizmi anlatan animasyon videosu https://www.youtube.com/watch?v=C6gqK6neR6E&t=261s</p> <p>Büyük boy beyaz kağıt, mavi parmak boyası</p>
Öğrenme Süreci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Çocuklar rahat edebilecekleri ve sunuyu rahat izleyebilecekleri şekilde oturur. Çocuklara bazı yapıların fotoğraflarını inceleyecekleri söylenir. Örnek görsellerde yer alan fotoğraflar sunu halinde tek tek gösterilerek yapılar hakkında daha önce görüp görmedikleri ve bilip bilmedikleri hakkında konuşulur. 2. Fotoğraflar tek tek incelenip yapılar hakkında konuşulduktan sonra çocuklara “Fotoğraflarda dikkatinizi çeken ortak bir nokta fark ettiniz mi?” diye sorulur. Çocuklardan cevaplar alınır ve tüm yapıların mavi renk ile ışıklandırıldığına dikkat çekilir. 3. Yapıların neden mavi renk ile ışıklandırılmış olabileceğine dair çocukların fikirleri alınır. Sonrasında çocuklarla beraber “Otizmi anlatan animasyon çizgi film” izlenir. 4. Animasyon izlendikten sonra çocuklarla animasyon hakkında konuşulur. Otizmin anlaşılması ve fark edilmesinin otizimli bireyler için önemli olduğu çocuklarla paylaşılır. Otizme dikkat çekmek ve farkındalık oluşturmak için 2 Nisan Otizm Farkındalık Günü’nde mavi rengin sembol olarak kullanıldığı ve çeşitli yapıların mavi renk ile ışıklandırıldığı söylenir. 5. “Biz de otizmin farkında olduğumuzu göstermek için ne yapabiliriz?” diye çocuklara sorulur ve fikirleri alınır. 6. Büyük boy bir kâğıda mavi renk parmak boyası ile her çocuğun el baskısı yapması sağlanarak bir afiş oluşturulur. Oluşturulan afiş okul veya sınıf panosuna asılır.

Değerlendirme	<p>Değerlendirme sürecinde aşağıdaki sorular sorularak çocukların otizmli bireylere yönelik anlayış ve farkındalıklarını geliştirmeye yönelik paylaşımda bulunulabilir.</p> <ul style="list-style-type: none">• Otizmi daha önce duymuş muydunuz?• Otizmli bireylerin ne gibi özellikleri vardır? Güçlü ve zayıf yönleri nelerdir?• Otizmli bireyler sizce nasıl hissediyordur?• Sınıfımıza otizmli bir arkadaşımız geldiğinde ona nasıl yaklaşmamız gerekir?• Otizme dikkat çekmek için başka ne gibi etkinlikler yapılabilir?
Aile Katılımı	<p>Ailelerden çocuklarıyla otizm hakkında konuşmaları ve 2 Nisanda tüm aile üyelerinin mavi renk tişört veya çorap giymeleri istenebilir.</p>
Örnek Görseller	

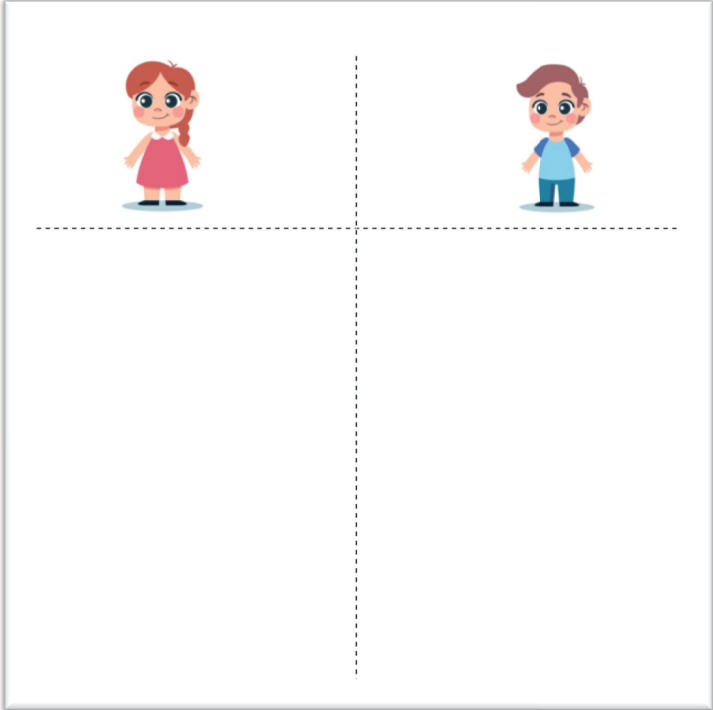

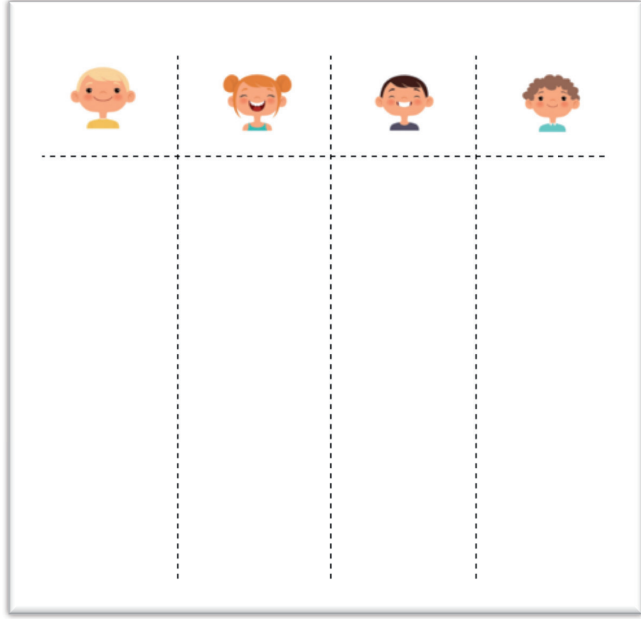
Örnek Etkinlik 3

Etkinlik Adı: Farklılıklar Güzeldir (Bütünleştirilmiş Küçük Grup Etkinliği)

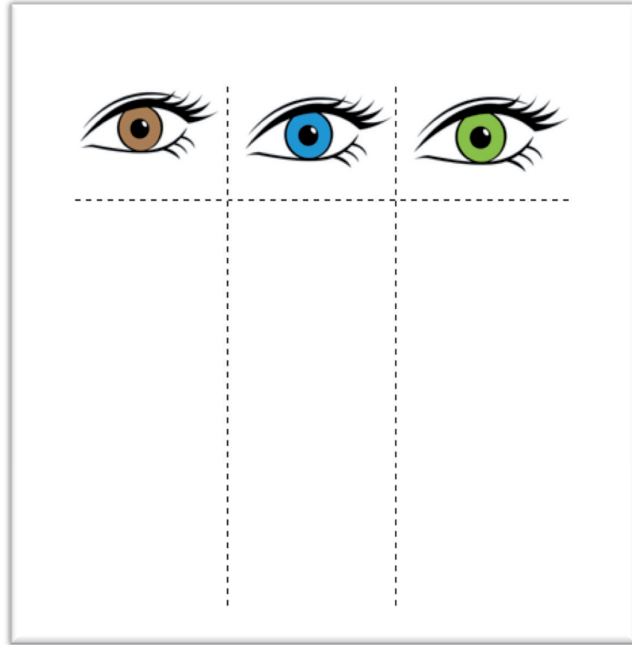
Etkinlik No-Türü	No: 1 – Dil, Matematik (Bütünleştirilmiş Küçük Grup)
Etkinlik Adı	Farklılıklar Güzeldir
Kazanım ve Göstergeler	<p><i>Bilişsel Gelişim</i></p> <p>Kazanım 5. Nesne veya varlıkları gözlemler. Göstergeleri: Nesne/varlığın rengini söyler.</p> <p>Kazanım 7. Nesne veya varlıkları özelliklerine göre gruplar. Göstergeleri: Nesne/varlıkları rengine göre gruplar.</p> <p>Kazanım 20. Nesne/sembollerle grafik hazırlar. Göstergeleri: Nesneleri sembollerle göstererek grafik oluşturur. Grafiği inceleyerek sonuçları açıklar.</p> <p><i>Sosyal ve Duygusal Gelişim</i></p> <p>Kazanım 1. Kendisine ait özellikleri tanıtır. Göstergeleri: Adını, soyadını, yaşını, fiziksel özelliklerini ve duyuşsal özelliklerini söyler.</p> <p>Kazanım 4. Bir olay veya durumla ilgili olarak başkalarının duygularını açıklar. Göstergeleri: Başkalarının duygularını söyler. Başkalarının duygularının nedenlerini söyler.</p> <p>Kazanım 8. Farklılıklara saygı gösterir. Göstergeleri: Kendisinin farklı özellikleri olduğunu söyler. İnsanların farklı özellikleri olduğunu söyler.</p>
Materyaller	Sınıftaki çocukların fotoğrafları (3'er adet), grafik şablonları, yapıştırıcı
Öğrenme Süreci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Çocuklar 3 gruba ayrılır ve gruplar birer masa etrafında toplanır. 2. Sınıftaki çocukların fotoğrafları 3'er adet olacak şekilde çıktıları alınır ve gruplara birer adet dağıtılır. 3. Ekteki örneklerde olduğu gibi cinsiyet, saç rengi, göz rengi vb. farklı özellikleri gösteren grafik şablonları hazırlanır ve her gruba bir tanesi verilir. Gruplardan kendilerine verilen şablonda istenen özelliğe uygun olarak çocukların fotoğraflarını ilgili sütuna yapıştırılmaları ve bir grafik oluşturmaları istenir. 4. Gruplar grafiklerini oluşturduktan sonra sınıfta farklı cinsiyetlerin, farklı göz renklerinin, farklı saç renklerinin bulunduğu hakkında konuşulur. 5. Bu özellikler dışında ne gibi farklı özelliklerimiz olduğu sorulur ve cevapları alınır. Fiziksel özellikler dışında farklılaşan başka özelliklerimiz de olduğuna dikkat çekilir (Örneğin; sevilen renkler, sevilmeyen aktivelere vb.). 6. Bazı bireylerin de özel gereksinimleri olduğundan ve farklı özel gereksinim türleri olduğundan konuşulur. Ne gibi özel gereksinimler vardır diye çocuklara sorulur ve cevapları alınır. 7. Çocuklarla farklı özel gereksinim türleri ile empati kurmaya yönelik drama çalışmaları yapılır. Örneğin; sınıftaki birkaç çocuğun gözleri kapatılarak belirtilen yerlere gitmeleri istenebilir. Birkaç çocuktan konuşmadan bir hikâyeyi anlatması istenebilir. Çocukların kulaklarına kulaklık takılarak çevresinde olup bitenleri anlamaya çalışması istenebilir.

Değerlendirme	<p>Değerlendirme sürecinde aşağıdaki sorular sorularak çocukların empati kurmaları ve farklılıklara saygı duymalarına yönelik konuşmalar gerçekleştirilebilir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Her insanın birbirinden farklı özellikleri var mıdır? • Her insanın özellikleri birbiriyle aynı olsaydı nasıl olurdu? • Herkesin farklı özelliklere sahip olması nasıl bir durumdur? • Farklılıklara saygı duymak ne demek olabilir? • Gözleriniz bağlıyken, konuşmadan kendinizi anlatmaya çalışırken veya duymadan etrafınızda konuşulanları anlamaya çalışırken nasıl hissettiniz? • Gözleriniz görmeseydi, konuşmasaydınız veya duymasaydınız çevrenizdekilerden ne gibi destek beklerdiniz?
Aile Katılımı	<p>Aile üyelerinin evde kendilerini çeşitli yönleriyle tanıttıkları resimler yaparak kendilerini tanıtan sunumlar yapmaları önerilebilir.</p> <p>Ailelerin çocuklarıyla farklılıklar ve farklılıklara saygı duyulması hakkında sohbet etmeleri istenebilir.</p>
Örnek Grafik Şablonları	<p>Grafik 1: Cinsiyet Grafiği Şablonu</p>

Grafik 2: Saç Rengi Grafiği Şablonu

Grafik 3: Göz Rengi Grafiği Şablonu

SONUÇ

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimi olan ve özel eğitim ihtiyacı olan çocukların, normal gelişim gösteren çocuklarla bir arada en az kısıtlayıcı eğitim ortamında eşit eğitim fırsatlarına sahip oldukları eğitim uygulamalarıdır. Kaynaştırma eğitimi uygulamalarına mümkün olduğunca erken dönemlerde başlanması gerektiği savunulmaktadır. Çünkü erken çocukluk döneminde özel gereksinimi olan çocuklar ile normal gelişim gösteren çocuklar arasındaki gelişimsel farkın ilerleyen yıllara kıyasla daha az olduğu ve bu dönemde özel gereksinimli çocuklara yönelik eğitimlerin daha etkili olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda normal gelişim gösteren çocukların özel gereksinimli çocuklara yönelik olumlu tutum geliştirme ve arkadaşlık kurma potansiyelleri erken çocukluk döneminde daha yüksektir. Bu kapsamda erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminin kalitesi ve niteliği kaynaştırma eğitiminden en yüksek faydanın sağlanabilmesi için oldukça önemlidir. Kaynaştırma eğitiminin kalitesini etkileyen pek çok unsur vardır. Genel olarak derlendiğinde erken çocuklukta yüksek kaliteli kaynaştırma eğitimi için öğretmenlere büyük görev düşmekte ve öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi konusunda gerekli bilgi ve beceriler ile donatılması gerekmektedir. Bununla birlikte hem normal gelişim gösteren çocukların hem de özel gereksinimli çocukların ailelerinin kaynaştırma eğitimi sürecine aktif olarak dahil edilmesi ve bu ailelerle iletişimde bulunulması, okul yönetimi ve personelinin desteğinin sağlanması, fiziksel ve sosyal ortamın etkili ve zengin biçimde hazırlanması ve sunulması kaynaştırma eğitiminin kalitesi için oldukça önemlidir.

Erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminin özel gereksinimli çocuklara fayda sağladığı gibi, normal gelişim gösteren çocuklara, ailelere ve öğretmenlere de faydaları vardır. Erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi sayesinde özel gereksinimli çocuklar sosyal entegrasyon ve aidiyet duygusu geliştirirler ve normal gelişim gösteren akranlarından da etkilenerek becerilerini daha üst noktalara taşıyabilirler. Kaynaştırma eğitimine katılan normal gelişim gösteren çocuklar da özel gereksinimler ve özel gereksinimli çocuklar hakkında farkındalık ve anlayış geliştirebilirler, özel gereksinimli çocuklarla empati kurabilirler ve liderlik özelliklerini geliştirebilirler. Normal gelişim gösteren çocukların aileleri de erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi sayesinde farkındalık, anlayış ve empati geliştirebilmekte, özel gereksinimli çocukların ailelerinin de çocuklarının sosyal yönden izole olmasına yönelik kaygıları azalmakta ve güven duyguları gelişebilmektedir. Kaynaştırma eğitimi sınıflarındaki öğretmenler de zenginleştirilmiş eğitim seçenekleri sunabilme ve çocukların farklı gelişimsel ve eğitimsel ihtiyaçlarına yönelik uyarlamalar yapabilme gibi mesleki becerilerini geliştirebilmektedir.

Erken çocuklukta kaynaştırma eğitimi 1980'li yıllardan itibaren ülkemizde uygulanmakta ve giderek yaygınlaşmaktadır. Fakat günümüzde hala erken çocuklukta kaynaştırma eğitiminden faydalanmayan özel gereksinimli çocuklarının sayısının yüksek olduğu bilinmektedir. Gerek normal gelişim gösteren gerek özel gereksinimli gerek farklı dezavantajlara sahip tüm çocukların eşit eğitim fırsatlarına erişme ve potansiyellerinin en üst noktasına ulaşma hakkı vardır. Erken çocukluk döneminde kaynaştırma eğitiminin etkileri ve önemi göz önünde bulundurularak kaynaştırma eğitiminin yaygınlaştırılması ve kalitesinin artırılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aküzüm, C. ve Altunhan, M. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerileri ile kaynaştırma eğitimi yeterliklerinin incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 779-802. doi: 10.14582/DUZ-GEF.1845
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2007). Children who need special education and introduction to special education. *İstanbul: Morpa Publishing*.
- Bakkaloğlu, H., Kumaş, Ö. A. ve Aykaç, P. N. (2017). Okul öncesi kaynaştırma sınıflarının niteliğini öğretmenler ve bağımsız gözlemciler nasıl değerlendiriyorlar?. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 229-249. doi: 10.17679/inuefd.303060
- Bakkaloğlu, H., Yılmaz, B., Altun-Könez, N. ve Yalçın, G. (2018). Türkiye'de okul öncesi kaynaştırma konusunda yapılan araştırmalar bize neler söylüyor?. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 119-150. doi: 10.17679/inuefd.302031
- Barton, E. E. ve Smith, B. J. (2015). Advancing high-quality preschool inclusion: A discussion and recommendations for the field. *Topics in Early Childhood Special Education*, 35(2), 69-78. doi: 10.1177/0271121415583048
- Brodzeller, K. L., Ottley, J. R., Jung, J. ve Coogle, C. G. (2018). Interventions and adaptations for children with autism spectrum disorder in inclusive early childhood settings. *Early Childhood Education Journal*, 46(3), 277-286. doi: 10.1007/s10643-017-0859-5
- Bryant, J. P. (2018). A phenomenological study of preschool teachers' experiences and perspectives on inclusion practices. *Cogent Education*, 5(1), 1549005. doi: 10.1080/2331186X.2018.1549005
- Chen, J., Justice, L. M., Rhoad-Drogalis, A., Lin, T. J. ve Sawyer, B. (2020). Social networks of children with developmental language disorder in inclusive preschool programs. *Child development*, 91(2), 471-487. doi: 10.1111/cdev.13183
- Coelho, V., Cadima, J. ve Pinto, A. I. (2019). Child engagement in inclusive preschools: Contributions of classroom quality and activity setting. *Early Education and Development*, 30(6), 800-816. doi: 10.1080/10409289.2019.1591046
- Dolapci, S. ve Demirtaş, V. Y. (2016). Öğretmen adaylarının öz-yeterlilik algıları ve kaynaştırma eğitimine bakış açıları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 141-160.
- Downing, J. E. ve Peckham-Hardin, K. D. (2007). Inclusive education: What makes it a good education for students with moderate to severe disabilities?. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 32(1), 16-30. doi: 10.2511/rpsd.32.1.16
- Egert, F., Fukkink, R. G., & Eckhardt, A. G. (2018). Impact of in-service professional development programs for early childhood teachers on quality ratings and child outcomes: A meta-analysis. *Review of Educational Research*, 88(3), 401-433.
- Ergin, E. ve Bakkaloğlu, H. (2015). Kaynaştırma uygulamaları yürütülen okul öncesi sınıflarda sınıf içi geçişlerin kolaylaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 16(02), 173-193. doi: 10.1501/Ozlegt_0000000226
- Ergin, E. ve Bakkaloğlu, H. (2019). Examination of in-classroom transitions in inclusive preschool classrooms. *Early Child Development and Care*, 189(5), 820-834. doi: 10.1080/03004430.2017.1345891
- Ferreira, M., Aguiar, C., Correia, N., Fialho, M. ve Pimentel, J. S. (2017). Social experiences of children with disabilities in inclusive Portuguese preschool settings. *Journal of Early Intervention*, 39(1), 33-50. doi: 10.1177/1053815116679414
- Fettig, A. ve Artman-Meeker, K. (2016). Group coaching on preschool teachers' implementation of pyramid model strategies: A program description. *Topics in Early Childhood Special Education*, 36(3), 147-158.
- Gupta, S. S. ve Daniels, J. (2012). Coaching and professional development in early childhood classrooms: Current practices and recommendations for the future. *NHSA Dialog*, 15(2), 206-220.
- Guralnick, M. J. ve Bruder, M. B. (2016). Early childhood inclusion in the United States. *Infants & Young Children*, 29(3), 166-177. doi: 10.1097/IYC.0000000000000071
- Hong, S. Y., Eum, J., Long, Y., Wu, C. ve Welch, G. (2020). Typically developing preschoolers' behavior toward peers with disabilities in inclusive classroom contexts. *Journal of Early Intervention*, 42(1), 49-68. doi: 10.1177/1053815119873071
- Hume, K., Sreckovic, M., Synder, K. ve Carnahan, C.R. (2014). Smooth transitions: Helping students with autism spectrum disorder navigate the school day. *Teaching Exceptional Children*, 47(1), 35-45. doi: 10.1177/0040059914542794
- İlik, Ş. Ş. ve Deniz, S. (2020). Farklı branşlardan öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması sırasında kaynaştırma uygulamalarına ilişkin gözlemleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(1), 338-351. doi: 10.24106/kefdergi.3611
- İnce, S. ve Alcanca, N. (2021). Okul öncesi eğitimde okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik ebeveyn görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 58, 172-197. doi: 10.21764/mauefd.886446
- Jones, V. (2007). 'I felt like I did something good'-the impact on mainstream pupils of a peer tutoring programme for children with autism. *British Journal of Special Education*, 34(1), 3-9.

- Kalambouka, A., Farrell, P., Dyson, A. ve Kaplan, I. (2007). The impact of placing pupils with special educational needs in mainstream schools on the achievement of their peers. *Educational research*, 49(4), 365-382. doi: 10.1080/00131880701717222
- Kale, M., Dikici Sığırtmaş, A., Nur, İ. ve Abbak, B. S. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 35-45.
- Karakaya, E. G. ve Tufan, M. (2018). Social skills, problem behaviors and classroom management in inclusive preschool settings. *Journal of education and training studies*, 6(5), 123-134. doi: 10.11114/jets.v6i5.3076
- Klavina, A., Jerlinder, K., Kristén, L., Hammar, L., & Soulie, T. (2014). Cooperative oriented learning in inclusive physical education. *European Journal of Special Needs Education*, 29(2), 119-134.
- Koçyigit, S. (2015). Ana sınıflarında kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen-rehber öğretmen ve ebeveyn görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(1), 391-415. doi: 10.7884/teke.409
- Kretlow, A. G. ve Bartholomew, C. C. (2010). Using coaching to improve the fidelity of evidence-based practices: A review of studies. *Teacher Education and Special Education*, 33(4), 279-299.
- Kwon, K. A., Hong, S. Y. ve Jeon, H. J. (2017). Classroom readiness for successful inclusion Teacher factors and preschool children's experience with and attitudes toward peers with disabilities. *Journal of Research in Childhood Education*, 31(3), 360-378. doi: 10.1080/02568543.2017.1309480
- Li, J., Hestenes, L. L. ve Wang, Y. C. (2016). Links between preschool children's social skills and observed pretend play in outdoor childcare environments. *Early Childhood Education Journal*, 44(1), 61-68. doi: 10.1007/s10643-014-0673-2
- Lin, T. J., Chen, J., Justice, L. M. ve Sawyer, B. (2019). Peer interactions in preschool inclusive classrooms: The roles of pragmatic language and self-regulation. *Exceptional Children*, 85(4), 432-452. doi: 10.1177/0014402919828364
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). Okul Öncesi Eğitim Programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2000). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eski-ler/2018/07/20180707-8.htm>
- Noggle, A. K. ve Stites, M. L. (2018). Inclusion and preschoolers who are typically developing The lived experience. *Early Childhood Education Journal*, 46(5), 511-522. doi: 10.1007/s10643-017-0879-1
- Okuy, Ö., Mutluer, C. ve Peker, G. (2016). Okul öncesi öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(212), 27-44.
- Palla, L. (2018). Similarities and variation in preschool special education studies: an overview of main content themes in Nordic research. *Early Child Development and Care*, 190(5), 698-711. doi: 10.1080/03004430.2018.1488171
- Park, M. H., Dimitrov, D. M. ve Park, D. Y. (2018). Effects of background variables of early childhood teachers on their concerns about inclusion: The mediation role of confidence in teaching. *Journal of Research in Childhood Education*, 32(2), 165-180. doi: 10.1080/02568543.2017.1417926
- Pelatti, C. Y., Dynia, J. M., Logan, J. A., Justice, L. M. ve Kaderavek, J. (2016, December). Examining quality in two preschool settings: Publicly funded early childhood education and inclusive early childhood education classrooms. In *Child & Youth Care Forum* (Vol. 45, No. 6, pp. 829-849). Springer US.
- Rakap, S. (2017). Okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimi uygulamalarının desteklenmesinde doğal öğretim yaklaşımları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(03), 471-492. doi: 10.21565/ozelegitimdergisi.319665
- Rhoad-Drogalis, A. ve Justice, L. M. (2020). Is the proportion of children with disabilities in inclusive preschool programs associated with children's achievement?. *Journal of Early Intervention*, 42(1), 83-96. doi: 10.1177/1053815119873100
- Salend, S. J. (2011). Creating inclusive classrooms: Effective and reflective practices (7th ed.). Columbus, OH: Pearson Education.
- Sira, N., Maine, E. ve McNeil, S. (2018). Building alliance for preschool inclusion: Parents of typically developing children, attitudes and perceptions. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 39(1), 32-49. doi: 10.1080/10901027.2017.1415238
- Snyder, P. A., Hemmeter, M. L., & Fox, L. (2015). Supporting implementation of evidence-based practices through practice-based coaching. *Topics in Early Childhood Special Education*, 35(3), 133-143.
- Soukakou, E. P. (2012). Measuring quality in inclusive preschool classrooms: Development and validation of the Inclusive Classroom Profile (ICP). *Early Childhood Research Quarterly*, 27(3), 478-488. doi:10.1016/j.ecresq.2011.12.003
- Sönmez, N., Alptekin, S. ve Bıçak, B. (2019). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin kaynaştırma eğitiminde yeterliliklerini artırmaya yönelik geliştirilen hizmetçi eğitim programının etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 439-456. doi: 10.17679/inuefd.455288

- Steed, E. A., ve Smith, B. J. (2015). Administrative support: Effective professional development for high-quality preschool inclusion. (içinde) E. E. Barton & B. J. Smith (Eds), *The Preschool Inclusion Toolbox* (s. 97-112). Baltimore: Brookes Publishing.
- Štemberger, T. ve Kiswarday, V. R. (2018). Attitude towards inclusive education: the perspective of Slovenian preschool and primary school teachers. *European Journal of Special Needs Education*, 33(1), 47-58. doi: 10.1080/08856257.2017.1297573
- Sucuoğlu, B., Bakkaloğlu, H. ve Demir, Ş. (2018). Erken çocuklukta kaynaştırma: okul öncesi kaynaştırma uygulamalarının sonuçları bize neler söylüyor?. *Uluslararası Erken Çocuklukta Müdahale Kongresi, (Mart 2018)*, Antalya.
- Vlachou, A. ve Fyssa, A. (2016). 'Inclusion in practice': Programme practices in mainstream preschool classrooms and associations with context and teacher characteristics. *International Journal of Disability, Development and Education*, 63(5), 529-544. doi: 10.1080/1034912X.2016.1145629
- Warren, S. R., Martinez, R. S. ve Sortino, L. A. (2016). Exploring the quality indicators of a successful full-inclusion preschool program. *Journal of Research in Childhood Education*, 30(4), 540-553. doi: 10.1080/02568543.2016.1214651
- Weiland, C. (2016). Impacts of the Boston prekindergarten program on the school readiness of young children with special needs. *Developmental psychology*, 52(11), 1763. doi: 10.1037/dev0000168
- Wolery, R. A. ve Odom, S. L. (2000). An administrator's guide to preschool inclusion. Chapel Hill: The University of North Carolina, FPG Child Development Center, Early Childhood Research Institute on Inclusion.
- Yazıcıoğlu, T. (2018). Kaynaştırma uygulamalarının tarihsel süreci ve Türkiye'de uygulanan kaynaştırma modelleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 8(1), 92-110. doi: 10.30783/nevsosbilen.420028
- Yılmaz, B., Bakkaloğlu, H. ve Sucuoğlu, B. (2016, Eylül). Okul öncesi kaynaştırma sınıflarının kalitesini yordayan değişkenlerin incelenmesi. *Uluslararası Çağdaş Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde sunulan sözlü bildiri*, Muğla, Türkiye.
- Yılmaz, B. (2020). *Okul öncesi kaynaştırma sınıfı öğretmenlerine uygulama temelli koçluk (UTEK) ile sunulan mesleki gelişim programının sınıfların kalitesine, öğretmenlere ve çocuklara etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Zhu, J., Li, H. ve Hsieh, W. Y. (2019). Implementing inclusive education in an early childhood setting: a case study of a Hong Kong kindergarten. *Early Child Development and Care*, 189(2), 207-219. doi: 10.1080/03004430.2017.1307841

Etkinlerdeki Görsellerin Kaynakları

Etkinlik 1'deki;	
Cinsiyet grafiğinde yer alan çocuk resimleri	https://www.freepik.com/free-vector/kawaii-character-collection_4280240.htm#page=1&query=boy&position=3
Saç rengi grafiğinde yer alan çocuk resimleri	https://www.freepik.com/premium-vector/kids-faces-child-expression-faces-little-boys-girls-cartoon-avatars-collection_9810612.htm
Göz rengi grafiğindeki göz resimleri	https://pixabay.com/vectors/eyes-eye-color-iris-brown-blue-1185176/
Etkinlik 2'deki;	
Tüm görseller	https://onedio.com/haber/farkindalik-yaratmak-icin-otizme-mavi-isik-yak-kampanyasina-turkiye-den-destek-veren-10-mekan-816422
adreslerinden 04.03.2021 tarihinde alınmıştır.	

